

De voltooiing

1. Het licht

Kan men liefde geven in een bepaalde situatie? Of is het te pijnlijk en te fout om ze te blijven geven in die situatie?

Het kan gebeuren dat men het geven van liefde minder vrij gaat laten gebeuren. Zo kan men zichzelf beschermen. En niet zonder reden. Want de samenleving kan pijnlijk zijn. De cultuur kan kwetsend zijn. Mensen proberen hun gedrag te rechtvaardigen terwijl anderen het moeilijk kunnen dulden. Of ze kunnen het met plezier terechtwijzen als uw deugzaamheid ten onder gaat via hun oordeel. En vaak wederzijds zo. Zo is het ook soms voor mij. Ik sta er niet boven. Ik sta erin. Maar zulke strijd van conflicten en onenigheid kan doorwegen op zichzelf en op het vrijelijk geven van liefde.

Hoe kan men de liefde nog laten leven? Hoe kan ze tout court nog in zich schuilen? Om de samenleving in te zien, om mensen te begrijpen, is om geveld te worden. En om de liefde ten val te brengen. Enkel bij die mensen waar de liefde nog niet ten onder gegaan is, blijft ze ademen. Maar niet met de glorie van voorheen. En dat kan moeilijk zijn.

Ik vraag mij af of het dan niet beter is om de liefde wat meer te laten leven in zich. En hoe doet men dat?

Het merkwaardige is... er is steeds hoop voor de liefde. Er is steeds hoop voor de mens. Men kan de hoop zien in hen. Zoals in kinderen die het geloof in iemand nog niet kunnen opgeven

omdat ze dan iets van zichzelf zouden verliezen. De liefde leeft in hen. De hoop die ze dragen in zichzelf, het geloof in hoe ze zouden kunnen zijn, dat geloof wensen ze ook te vinden in anderen.

Oudere mensen wensen vast ook die hoop te vinden. Opdat er een vlam in de mens blijft schuilen, ook wanneer zij weg zijn.

En zo is er die hoop, dat potentieel, eigenlijk voor iedereen.

Maar wij verliezen soms het contact met die hoop. Omdat we de dingen willen zien zoals ze zijn. En dat is vaak niet zo mooi om te aanzien. En eigenlijk ook misleidend. Want zelfs wanneer we een zorgvuldig oordeel zouden treffen, wat al heel wat is, dan nog misleiden we ons met zulk oordeel. Omdat we die hoop negeren. Iemand die ons kwetst, is misschien niet altijd zo gemeen als dat we zelf denken, ook al lijken we dat te kunnen besluiten uit zijn/haar daden. We doven die vlam voor elkaar in ons oordeel. En tegelijkertijd zouden we niets misdoen.

Maar wanneer we alle oordelen hebben geveld en de strijd is gestreden, waar staan we dan? Dan hebben we onszelf beroofd van die hoop. Terwijl die hoop net doet leven.

Natuurlijk, het wil niet zeggen dat we moeten negeren dat we niet zomaar bij eenieder zullen kunnen gedijen. Of zij bij ons. Dat is wat we wel degelijk moeten herkennen en kunnen herkennen in ons oordeel. De mensheid is eigenlijk een beetje een ramp. Maar de mensheid is ook des te meer zo'n ramp omdat mensen de hoop in zichzelf en elkaar verliezen.

En toch, via een geloof in de liefde, krijgt men de vergeving. Want de liefde is daar voor zich op elk moment dat men erin

kan geloven. Zelfs nadat men ze had opgegeven. Ook dan biedt ze zich aan, alsof men ze eigenlijk nooit had verloren.

2. Ongevoeligheid

Ongevoeligheid heeft een slechte naam. Men denkt meteen aan een gebrek van gevoeligheid daar waar gevoeligheid heilzaam zou zijn. Maar dat is net het probleem. Men is niet altijd in staat om die heilzaamheid te bekomen. En dan kan het net nadelig zijn om dat toch te proberen.

Stel bv. dat iemand zich kwetst omdat die een slecht beeld heeft van zich. Men voelt zich verkeerd begrepen. Is het dan heilzaam om onverstoord die persoon te vergeven omdat men inziet dat hij/zij het niet beter weet? Misschien wel. Maar daarom lukt dat nog niet. En dan kan er een kwetsuur achterblijven. Men blijft er gevoelig aan en die gevoeligheid lijkt hier net negatief te zijn.

Dan is het misschien beter om het onverstoord los te laten. Dan is men ongevoelig aan wat er plaatsgreep maar daarom zijn ze misschien nog niet meteen uit het hart. Maar net door een afstand te bewaren via de ongevoeligheid die men heeft t.o.v. hun gedrag, zou men in staat kunnen zijn om eventueel sympathie en begrip voor hen op te brengen.

En daarnaast, bij zij die gevoelig zijn naar zich, kan men proberen om hun gevoeligheid te respecteren. Men hoeft het daarom niet week en melig te maken. Eerder kan men hen net

vertrouwen geven en zo sterker maken door het houvast dat men hen biedt.

3. Zij die sterk zijn, nemen vrede

Als een kind iets zegt dat zich kwetst, dan bestaat de kans dat men het kind kan vergeven omdat men kan inzien dat het kind het niet beter weet en er eigenlijk niet kan aan doen.

Bij volwassenen is dat veel moeilijker. Onze verwachtingen zijn hoger. Als een volwassene iets zegt van zich dat kwetst, dan zouden we veel harder geneigd kunnen zijn om een oordeel te uiten over die persoon. Men zou kunnen verwachten van een volwassene dat hij/zij dat niet zou doen omdat hij/zij beter zou moeten letten op wat hij/zij doet. Maar volwassenen kunnen er vaak ook niet aan doen. Of ze weten het niet beter. Of ze willen zich kwetsen en dan weten ze het vaak ook niet beter.

Zelfs iemand die narcistisch is, ja, die persoon zou zich kunnen laten denken dat hij/zij het zogenaamd beter weet door zich te willen kwetsen. Maar eigenlijk kunnen ze er ook niet aan doen. Want dat narcisme zit er zo ingebakken dat hun enige keuze net inhoudt dat zij hun narcisme gaan uitoefenen.

En vanaf men gaat oordelen over hen, hoe objectief het ook moge lijken, zal men vast toch af en toe fout zijn. En hierdoor net hen verkeerd gaan begrijpen. Waarna men zelf misschien niet aan de eigen verwachtingen voldoet. Dan was men ook

niet zo volwassen. Dan wist men het zelf ook niet beter terwijl men het beter had moeten weten.

Beter dan om vrede te nemen door in te zien dat zij het ook niet beter wisten... en weten.

4. Het leven nemen

Elke dag heeft men een kans om iets van het leven te nemen. Men hoeft hierbij niet op voorhand te bepalen wat dat zou inhouden. Men kan dat vaak aanvoelen. Men kan leren aan te voelen wat voor zich werkt en wat niet. En men komt hierbij vast te weten dat het niet werkt om moedeloos te zijn. Of heel gemakzuchtig te zijn. Het leven nemen, is niet passief. Daarom ook zeker niet continu actief.

Het leven is iets dat men leert kennen. Het is alsof het leven iets is buiten zich. En ook weer niet. Het is te zeggen... men dient te leren kennen dat men een zekere verandering dient tegemoet te gaan opdat men het leven wat meer kan nemen. En als men die verandering doorgaat, dan doorgaat men een wording. Men verandert naar dat leven toe opdat het meer eigen wordt aan zich. Men eigent dan dat leven toe.

En hoeft men dat leven dan bij voorbaat te kennen? Ik denk van niet. Men zou natuurlijk heel erg geholpen zijn wanneer men weet wat voor zich zou werken en wat niet. Maar wat men uiteindelijk doet... dat kan altijd voor een stuk open blijven.

Het leven nemen, wil ook zeggen dat men zich niet laat sterven vanbinnen. Zoals bij schuldgevoelens. Soms kan men voelen dat ze zich aangepraat worden doordat mensen iets op zich uitwerken. Soms kan men voelen dat zelf aan de oorzaak ligt van die schuldgevoelens. Men dient dan op te komen voor zichzelf. Of door een fout goed te maken als men zich daartoe in staat zou voelen. Of door verder te gaan opdat men zichzelf een kans zou geven om te leven ook al heeft men fouten gemaakt. En zo schenkt men zichzelf dan het recht om te leven, ja, een beetje ongeacht wat anderen denken... maar omdat het soms niet anders gaat. Het is heel moeilijk om alles op te lossen. En als men zich niet langer in staat voelt om het allemaal op te lossen voor anderen, dan dient men het op te lossen voor zichzelf.

Toch is het ook zo dat het leven steeds gepaard zal gaan met een zekere 'spanning' of 'weerstand'. Het is moeilijk om het juist te woord te vinden. Het komt erop neer dat men geen nirvana of hemel gaat vinden in het leven. Het leven is altijd een beetje als een calamiteit. Wat genadeloos... en toch daarom niet zo genadeloos dat men niet gespaard wordt. Men kan het doorgaan en dat heeft het voor zich iets te bieden, dan kan men er iets uit krijgen. Maar nooit is het leven als een verlossing... of als dat al zo is... dan is het slechts tijdelijk.

Maar als men dat allemaal wat kan aanvaarden of dragen, dan kan men het leven nemen.

De dood loert altijd wel een beetje. Want die lijkt ooit te komen voor zich. En als men uiteindelijk beseft dat men liever leeft dan te sterven, dan is dat iets negatief. Maar door een poging te doen om de dag te nemen door iets te doen i.p.v. aan

de kant te staan, kan men die dag een beetje overwinnen opdat men het gevoel zou krijgen dat men de dag een beetje overwonnen heeft. En zo kan men des te meer met een gevoel van voldoening de komende dood tegemoet gaan.

5. Wat overeind blijft

Mensen willen vaak het leven laten zegevieren. Door geluk of liefde te laten heersen. Dat is positief. Het zou hen verrijken... als dat zou lukken.

Wanneer dat niet lukt en er net spanningen ontstaan omdat ze dat niet kunnen waarmaken... dan kunnen ze dat op iemand anders steken. Hij/zij is verantwoordelijk voor mijn gekwettheid. En dat is gevaarlijk. Want zo kunnen mensen elkaar leed aandoen. En dan heerst het leven niet meer. Dan gaan ze er eerder stuk aan. Evenzeer kunnen ze het op zichzelf steken natuurlijk, zoals bij schuldgevoelens. Men gaat dan wat dood.

En zo is het vaak. Het leven heerst niet. Het leven is vaak somberder. Bezaaid met conflicten, misverstanden, kwellingen, agressie en moedeloosheid.

Ik gebruik hier graag mijn alternatieve wet van Murphy: Alles wat negatief over zich kan beoordeeld worden, zal negatief over zich beoordeeld worden. Dat is wat te kort door de bocht. Maar een goed uitgangspunt omdat het duidelijk kan maken dat dingen neigen stuk te gaan. Wat ook heel vaak gebeurt

doorheen de samenleving. Zowel in families als tussen collega's of tussen vrienden of in het geroddel over zich.

Het is de eeuwige ironie. Zij die heel onschuldig zijn, zullen hun oordeel uitstellen. Of ze zouden geloven in vergeving. En wanneer ze zelf een fout begaan, zouden ze zich schuldig voelen.

Terwijl zij die niet zo onschuldig zijn en al meer fouten hebben gemaakt, net meer lijken te oordelen. En hierdoor zullen ze vaker een verkeerd of verdraaid negatief oordeel vormen over iemand. En zulk verkeerd negatief oordeel kan schade en verdeeldheid veroorzaken tussen mensen. Maar ze menen dan dat ze het beter weten zodat hun oordeel volgens hen gerechtvaardigd is. Net omdat zij de fout te snel bij de andere leggen en niet snel genoeg bij zichzelf leggen. Alsof het haast een compensatie is voor hun gebrek aan onschuld.

Maar wat te doen wanneer er zulke spanningen heersen?

Wat mensen dan vaak doen... is dan nagaan dat wat moreel is, wel degelijk goed is voor zich. Is het goed om goed te doen? En ze kunnen dat nagaan op hun gevoel.

En hier schuilt ook wat hoop. Want als er mensen zijn waar men om geeft en die men haast niet kwetst, dan voelt het niet goed voor hen om zich te laten vallen. Dan gaan zij ook op hun gevoel af. En dan blijft het vaak overeind. Ook wanneer zij negatieve dingen horen over zich, ook wanneer mensen stoken of onbedoeld leugens verspreiden, zullen zij niet snel geneigd zijn om zich los te laten. En zo blijft datgene wat opgebouwd is, dan vaak overeind. En daar kan men net energie uithalen.

Evenzeer is het vast raadzaam om te kijken waar er goede wil kan zijn bij iemand i.p.v. te kijken waar die goede wil er niet meer is, opdat men de goede wil die er nog kan zijn, zou voeden, i.p.v. hen de rug toe te keren omdat die goede wil evenzeer in zekere mate lijkt te ontbreken. Dat is dan moreel. Maar dat gaat zwaarder en moeizamer.

Het is een hele verlichting om te leven bij die mensen waar het beter mee draait. En om mensen wat los te laten als dat niet zo is. Opdat men kan ontsnappen aan de moeizaamheid. Opdat men de energie kan vinden om voldoening te halen uit het leven.

Het leven is waanzin. Het is vaak niet wat we denken dat het is. Het is vaak niet wat we willen dat het is. Het is geregeld een hectische warboel. En hoe kan men in die warboel leven?

Vaak door die waanzin los te laten. Door te beseffen dat men anders wordt meegesleurd in een draaikolk. En om dan in alle rust een leven te leiden dat daar zoveel mogelijk los van staat.

Wat uiteindelijk van belang lijkt, is dat men nog steeds kan zijn. Als men bv. moeilijkheden heeft dan kan men tal van ideeën ontwikkelen om het leven leefbaar te houden. Men kan zichzelf dan vertellen wat men beter niet doet of beter wel doet. En wat men niet hoeft te doen of wel hoeft te doen. En wat men wel mag doen en wat men niet mag doen, enz.

En zo kan men het leven wat gaan omvormen tot een systeem. Vanuit negatieve ervaringen zou men gedachten ontwikkelen met de bedoeling om zichzelf te behelpen. Maar dan zou men die gedachten onderhouden. Men bindt zich eraan. Zodat die gedachten voor een stuk gaan bepalen wat voor ervaringen

men zal krijgen. En zo wordt de eigen ervaring minder vrij. Terwijl dat op zichzelf misschien ook negatief is. Alsof men een stap maakt van het “zijn” richting het “niet zijn”. En dan is het misschien belangrijk dat men zich daarvan bewust is opdat men nog steeds zichzelf kan laten zijn.

En dat is evenzeer van toepassing wanneer men begint te denken vanuit de gedachten van anderen. Of beter... als men begint te denken dat iemand zus of zo over zich denkt, of dat nu waar zou zijn of niet, dan kan ook hier hetzelfde effect opduiken. Men kan beginnen te denken vanuit die gedachten waardoor de ervaring minder vrij wordt.

6. Grip op het leven

Het leven is ongrijpbaar. Als wij een perspectief vormen over het leven, dan zien we niet het hele plaatje. Want het leven is veel te ruim. Wij zien slechts een stukje.

En we kunnen wel een mozaïek vormen. Maar die mozaïek is evenzeer te ruim. Wij kunnen eerder naar een stukje van die mozaïek kijken en zo krijgen we wel degelijk een zekere grip op het leven.

Maar doordat we die grip dan verkrijgen, passen we het leven aan. En zo ontstaat er een leven dat voor een stuk weer ontsnapt aan die grip. Want elke keer dat wij iets wijzigen aan ons gedrag, worden wij anders. En omdat wij dan anders geworden zijn, vraagt dat opnieuw om een andere hantering van het leven.

Dus het lijkt eigen te zijn aan het leven om voor een stuk aan onze grip te ontsnappen. En daar lijkt men niets aan te kunnen doen omdat het leven te ruim is.

Misschien daarom dat het vaak heilzamer is om ons minder te focussen op die grip. En om het in plaats daarvan vloeiender en soepeler te maken door meer af te gaan op gevoel en ervaring. Waarbij men dan meer in het leven staat dan er buiten te staan als een planner of observator van het leven.

Vanaf we de controle hebben, zijn we de controle kwijt. Men maakt bv. een oordeel en dat oordeel vormt dan de waarheid voor zich. En zo verkrijgt men controle. Maar men wordt evenzeer blind omdat men zal stoppen met de situatie of de persoon beter te begrijpen.

Zo is het ook met het leven. Wij kunnen controle wensen om te kunnen doen wat we vinden dat we hoeven te doen. Maar hierdoor sluiten we ook tal van opties uit. Maar die opties hoeven we dan niet meer te bekijken... of slechts terloops, omdat we iets anders hoeven te doen.

7. Te zwaar

Als een gewichtheffer in een competitie voor de eerste maal zulk zwaar gewicht tracht te heffen dan hij/zij ooit voorheen heeft geprobeerd, dan lijkt er die angst te zijn. Zal het lukken of zal dat gewicht zich vellen? Is al die training datgene wat zich zal laten overwinnen... of is men simpelweg niet sterk genoeg?

Een gewichtheffer zal daar hopelijk goed mee om kunnen gaan. Ergens zal er dat gewicht zijn dat simpelweg te zwaar zal blijken. Zelfs over die hele loopbaan. Ergens is er een grens die ondanks alle pogingen niet te overschrijden is.

Zo lijkt het ook te zijn in het leven. Soms worden wij met dingen geconfronteerd waartegen we onze kunnen proberen te weren en te verweren. Men kan die strijd uitoefenen. Maar men zal niet altijd winnen.

In de natuur lijkt het vaak de wet van de sterkste te zijn. Gras of boterbloemen kunnen woekeren waardoor ze een zwak bloemetje werkelijk kunnen verstikken. Dat zwakke bloemetje lijkt net zo deugdzaam te zijn omdat het niet sterk genoeg is om andere planten te kunnen verdringen.

Zo is het ook bij mensen... maar met een groot verschil. Men kan zich verstikt voelen door het gedrag van anderen... maar men zal er vast niet door sterven. Maar men kan mogelijk ook niet winnen. Tenzij door zich dan voluit bij de nederlaag neer te leggen. Zo kan men nog steeds leven. Als men dat dan nog wilt.

8. Verbrokkeling van het ideaal

Er is een ideaal dat draait rond liefde en vergeving. Men kan dat een christelijk ideaal noemen. Maar die associatie hoeft natuurlijk niet gemaakt te worden.

De redenering achter het ideaal lijkt mij als volgt te gaan: Stel dat iemand een fout maakt, dan zou men die persoon

volkomen dienen te vergeven en dan zou men die persoon met liefde dienen te omarmen vanuit de gedachte dat die vergeving de persoon zou laten bijdraaien opdat hij/zij een beter mens zou worden.

En dat is naïef. Het zou bv. niet werken bij een psychopaat. Het zou ook niet werken bij iemand die totaal geen gehoor geeft aan zulke vergeving en liefde omdat hij/zij de ondeugendheid nog liefheeft.

Maar dat ideaal is ook niet volkomen naïef. Zulke vergeving lijkt een heel mooi antwoord te zijn voor eenieder die enige bereidheid heeft om die fouten achter te laten.

Maar dat ideaal lijkt verbrokken te zijn tot twee nieuwe houdingen.

In de eerste houding heeft men het ideaal nog lief. Mensen dienen eraan te voldoen. En zij krijgen liefde omdat ze eraan beantwoorden. Als men echter fouten maakt, dan kan men beoordeeld worden vanuit dat ideaal. En het ideaal is beter dan zich. Dus men lijkt niet aan het ideaal te voldoen. En daar kunnen mensen het moeilijk mee hebben omdat ze dat ideaal liefhebben. En dan zouden ze zich kunnen mijden omdat ze er niet mee om kunnen gaan. Of dan zouden ze nog liefde kunnen proberen op te brengen... terwijl ze het er eigenlijk moeilijk mee hebben. Zodat men een eerder magere liefde krijgt.

Dus diegene die fouten heeft gemaakt, die kan merken dat men niet meer als even waardig wordt aanzien als voorheen. Die kan zich uitgesloten voelen tenzij hij/zij vrede kan nemen met hun oordeel.

De afbrokkeling die er dus heeft plaatsgegrepen, is een aftakeling van de ware vergeving. Het gaat minder over wat men dient te doen voor diegene die een fout heeft gemaakt. Het gaat meer over wat diegene die een fout heeft gemaakt diende te doen voor hen, voor dat ideaal, terwijl hij/zij dat niet gedaan heeft.

De tweede houding is er één waar die vergeving beter overeind is gebleven net omdat het ideaal des te meer werd achtergelaten. Aldus, iemand maakt een fout. Maar mensen zouden vanuit deze houding de fout beter kunnen relativiseren. Dat gaat natuurlijk niet altijd. Maar geregeld ook wel. Ze zouden kunnen begrijpen dat mensen nu eenmaal fouten maken. Wat dus aangeeft dat het ideaal niet meer dezelfde status heeft dan voor andere mensen. Ze zijn zich mogelijk bewust van hun eigen fouten. Ze beseffen misschien dat het (min of meer) veroordelen ook tot niets leidt.

Hier is er dus de afbrokkeling van het ideaal. Maar misschien valt er te stellen dat er meer vergeving is. Omdat men die persoon meer een nieuwe kans lijkt te kunnen geven... alleen met het gevolg dat men hem/haar niet als de deugdzaamheid zelve zou bekijken. Alleen zou men dat niet hoeven te laten blijken aan die persoon. Men zou net proberen om er normaal tegen te doen.

Mijn voorkeur gaat uit voor die tweede houding. Omdat het vasthouden aan een ideaal, een alternatieve realiteit aanbiedt. Anders gezegd, het ideaal is niet te bereiken. En is dus niet in overeenstemming met de werkelijke mens. En het vasthouden aan dat ideaal wordt dan ook al snel ironisch en hypocriet. Als men iemand niet kan vergeven die zich wenst te herpakken,

dan loopt men immers de kans dat men zo zelf schade berokkent. Bovendien is het gebaseerd op hun oordeel. Als men een oordeel vormt over iemand, dan kan het zijn dat men niet het volledige beeld heeft. En er kunnen ook tal van misverstanden mee gepaard gaan. Daarin schuilt het risico van het oordelen over iemand. Maar ze oordelen dan mogelijk niet over zichzelf wanneer ze een verkeerd oordeel vormen. Want dat hebben ze dan mogelijk helemaal niet door. En zo is de schijnheiligheid al veel te nabij.

9. Energie

Voorheen zal ik kracht en energie als basis. Als men de kracht ontbreekt om iets te doen, dan kan men het immers niet doen. Maar men kan enkel de kracht opbrengen wanneer men energie heeft.

En dat geeft eigenlijk al aan dat energie eigenlijk de ware basis is. Eens men niet langer de kracht kan vinden om te doen wat men wou doen, dan wordt dat duidelijk. Dan dient men energie op te doen om te herstellen. Zoals bv. bij iemand die een burn-out heeft. De kracht opbrengen om te blijven presteren, lukt dan niet meer. Men dient weer te kunnen opladen.

Wat er vaak gebeurt wanneer wij de kracht vinden om iets te doen, is dat we ons hierbij evenzeer draineren van energie.

Dat kan gebeuren op het werk wanneer men voelt dat het werk zich nog weinig voldoening heeft. Men vindt toch de kracht

om naar het werk te gaan maar men lijkt zich dan hierbij te draineren van energie. Men voelt zich dus wat uitgeblust. Opdat het meteen te bevragen valt of dat dan wel het juiste werk is voor zich. En het is onduidelijk dat men dat zal blijven volhouden.

Ook wanneer men zich verwent, kan er zoiets plaatsgrijpen. Men zoekt een beloning op. Men voelt zich voldaan. Men vindt kracht en energie. Men heeft een houvast. Maar dat blijft daarom niet duren. Na een tijdje kan men merken dat men die beloning, die verwennerij, nodig heeft. Men is er dan wat aan verslingerd. En dan lijkt het zich heel wat minder kracht en energie te geven. Men zou kunnen voelen dat men ingaat op de beloning om de kracht te vinden... ook al geeft het zich niet meer diezelfde energie als voorheen. Het zou zich net energie kunnen ontnemen omdat men voelt dat die verwennerij eigenlijk niet loont.

Als men heeft gemerkt dat het opzoeken van wat zich kracht geeft, zich zou draineren van energie... en als men reeds onderuit is gegaan omdat men niet langer de kracht kon opbrengen, dan lijkt het haast kwaadaardig te zijn om daarna opnieuw hetzelfde te doen. Eerder zou men dienen na te gaan hoe men de eigen energie kan behouden.

10. Projecties

Mensen maken projecties. Ze identificeren zich met die projecties die ze maken. Ze vormen denkbeelden waarin ze dan zelf verweven raken. De drijfveren, bewuste en minder

bewuste drijfveren, slepen hen mee en motiveren hen. Ze zijn erin betrokken doorheen mooie en moeilijke momenten. Ze staan er niet buiten.

De buitenstaander kan het aanzien. Hij/zij kan zien wat zij niet zien, namelijk, hoe ze zich meeslepen. Althans, ze kunnen zich wel in zekere mate bewust zijn van hoe ze zich laten meeslepen in hun denkbeelden en emoties. Maar zolang ze blijven voortgaan, kunnen ze er niet echt buiten staan, tenzij slechts tijdelijk.

Eens men dat opgeeft, omdat het bv. niet meer lukt te blijven gaan, dan kan men zich bewuster worden. Dan kan men zich beter observeren als iemand die men van buitenaf bekijkt. Dat klinkt misschien vreemd. Maar men zou uiteraard altijd beseffen dat men zichzelf observeert wanneer men zich bewust is van wat er plaatsgrijpt. Enkel het perspectief zou veranderen. Als men bv. in een zetel zit, daar waar men vroeger dan vaak in gedachten was, dan zou men zich laten meeslepen door die gedachten en men zou niet zo bewust ervaren dat men in die zetel zit. Als men echter minder in gedachten is omdat men zich minder makkelijk laat meeslepen, dan kan men zichzelf observeren doorheen die ervaring van het zitten in die zetel.

Het is ergens logisch dat men een perspectief aanneemt waarbij men zich eerder observeert van buitenaf. Omdat de ervaringen die men doorgaat, het leven dat men doorgaat, dat is eigenlijk iets dat buiten zich staat. Dat overkomt zich. Dat is anders dan zich. Men is niet het leven, ook al beleeft men het. En doordat men dan het eerder van buitenaf bekijkt, is er geen hindernis om de ervaringen en het leven waar te nemen. Het

wordt dan minder een strijd tussen die eigen ervaringen en de eigen denkbeelden.

11. De zonde van het voorbeeld

Moralisering is vaak niet nodig om mensen bewust te maken van wat juist is. Als men bv. naar een documentaire zou kijken over vervuiling. En als men dan leert welke schade gevolgen vervuiling heeft op de natuur en op onze gezondheid enkel door nauwkeurige informatie te krijgen, dan kan er reeds de bewustwording plaatsgrijpen. Men zou spontaan kunnen begrijpen hoe negatief vervuiling is zonder dat men gemoraliseerd wordt. Er wordt zich niet verteld wat men zou dienen te doen. Maar men zou vanuit zichzelf kunnen stilstaan bij wat men kan doen om vervuiling tegen te gaan.

Het mooie hieraan is dat men hierbij de mens benadert als een wezen dat zelf tot juiste conclusies kan komen zonder dat men wordt verteld wat juist is en wat men dient te doen.

In de samenleving, in een cultuur, gaat het er niet zo aan toe. Men wordt gemoraliseerd doordat men verteld wordt wat men zou dienen te doen of men krijgt een ideaalbeeld voorgeschoteld volgens hoe het zou moeten zijn. Een probleem dat hiermee kan gepaard gaan, is dat men inderdaad wat wordt meegesleept in die gedachtegang. Men hangt het aan. De cultuur wordt des te meer als iets dat we gezamenlijk moeten aanhangen opdat die cultuur zou slagen. Omdat de cultuur eigenlijk zo wat wordt voorgeschoteld.

En zo worden wij des te meer afhankelijk van elkaar. Als iemand zich niet naar behoren lijkt te gedragen volgens zulke waarden en normen, dan kan die persoon negatief beoordeeld worden. Alsof die persoon een oorzaak is van het falen van onze idealen. Men gaat oordelen en soms veroordelen. Men kan des te meer gaan kijken naar wat andere mensen dienen te doen opdat de cultuur zou slagen, terwijl men zichzelf zou beschouwen als diegene die wel deugdzaam genoeg is. En zo brengen we meteen de cultuur wat onderuit doordat we te veel bezig zijn met wat andere mensen doen of deden.

Het is alsof de hele benadering van de maatschappij naar de mens, zichzelf vervult. Alsof we het gaan nabootsen. Als wij worden benaderd als wezens die het voorgeschoteld moeten krijgen hoe ze zich moeten gedragen opdat we anders niet zouden deugen, dan lijkt die houding net ingeburgerd te worden. Waarbij we dan zelf ook dat gedrag des te meer gaan onderhouden door andere mensen te bekijken als zij die niet deugen en die wij kunnen moraliseren. Of die wij kunnen tonen hoe het wel moet.

Natuurlijk, wij dienen bewust gemaakt te worden. Wij gaan niet spontaan met alle zorgvuldigheid gaan nagaan hoe wij de wereld zouden kunnen verbeteren. Maar daarom dienen wij nog niet gemoraliseerd te worden of ideaalbeelden voorgeschoteld te krijgen. Omdat wij zelf uit onszelf tot juiste standpunten kunnen komen wanneer wij over de juiste informatie beschikken.

12. De cinema van de ervaring

Als men naar de cinema zou gaan, dan krijgt men er één cinema gratis bij. Als de beelden en de geluiden van de film tot zich komen, dan zullen er immers tal van gevoelens en emoties bij gepaard gaan. En dan worden wij daaraan blootgesteld.

Maar wij hoeven niet naar de cinema te gaan om dat spektakel van onze ervaring te laten plaatsgrijpen. We hoeven het gewoon te laten plaatsgrijpen. En hoe kan men dat? Wel, door er aandacht op te vestigen. Op de tast, op wat men ziet, op de geluiden, op wat men voelt. En zo zal men ook de aandacht vestigen op hoe het is om daar te zijn.

Wanneer wij aandacht vestigen op zulke dingen, dan prikkelen wij onszelf. En het kan geruststellend zijn om te herkennen dat men dat eigenlijk kan. Want dat betekent dat we niet noodzakelijk bv. de Tv of het internet nodig hebben om ons van de nodige prikkels te voorzien.

Door de overvloed aan prikkels die wij kunnen opzoeken, is de ervaring een beetje als een product geworden. Als wij bv. de eerste aflevering van een Tv-serie gezien hebben, dan leren wij het product kennen. Wij leren de ervaring kennen die gepaard gaat met die Tv-serie. Als wij dan een nieuwe aflevering gaan bekijken van die Tv-serie, dan kennen wij voor een stuk bij voorbaat wat voor ervaring we gaan opdoen. En zo lijkt niets slechts de Tv-serie als een product te zijn, maar onze ervaring ook eigenlijk een beetje. Soortgelijke dingen grijpen plaats bij het surfen op het internet.

En als wij dat dan allemaal zouden moeten missen, dan zouden wij kunnen vrezen dat we niet die prikkels kunnen bekomen. En dat we dan gedeprimeerd zouden raken.

Wel, het kan geruststellend zijn om te beseffen dat wij eigenlijk zonder kunnen doordat wij zelf prikkels kunnen opdoen via onze zintuigen, gevoelens, emoties en gedachten die spontaan tot ons kunnen komen wanneer wij daar de aandacht op vestigen.

Het is geen moeilijk proces. Als men bv. aan het eten is en ondertussen Tv kijkt of in gedachten is, dan smaakt men minder wat men eet. En als men dan beseft dat men niet aan het genieten is van die smaken, dan kan men de aandacht vestigen op die smaak. En het is meteen opgelost.

Het moeilijke eraan is, is dat men de tijd moet nemen om te ervaren. En dat is moeilijk wanneer men andere dingen wilt doen. Wij kunnen zo vaak onze eigen ervaringen proberen te ontlopen door met tal van andere dingen bezig te zijn. Of door tal van dingen te willen bereiken. Terwijl er betekenis schuilt in de ervaring... als die ervaring dan goed genoeg zou zijn voor ons.

13. Energie uit de subjectieve ervaring

Wat is juist? Wat is correct? Wat is rechtvaardig? Wat is liefdevol?

Men kan tal van grootse gedachten ontwikkelen omtrent hoe het zou horen te zijn. Dat is op zich heel leerzaam. Maar daarom loopt het leven nog niet langs dat juiste pad.

Rechtvaardigheid haalt het niet altijd. De liefde ook niet. Soms overwint de macht. De macht is daar, impliciet en expliciet, bedoeld en onbedoeld. Omdat de waarheid het bv. soms niet haalt.

De waarheid kan vervangen worden. Mensen kunnen hun eigen mening als de waarheid verkondigen. Mogelijk zien ze niet in dat het de waarheid niet is. Mogelijk zien ze het wel in en wensen ze macht door te verkondigen wat hen uitkomt, ten nadele van iemand anders.

Diegene die het ondergaat zal de rechtvaardigheid zien verliezen. Die zou kunnen zien dat mensen zich vanuit hun hart, zich uit hun hart sluiten. Of toch een beetje. De liefde zal dan niet neigen te zegevieren. En al dat grootse is verdwenen.

Wat kan men dan doen? Men kan zelf macht proberen uit te oefenen door de situatie proberen recht te zetten. Als men dat al kan en wil en in zou kunnen slagen. Mogelijk zou het ook niet lukken. En wat dan?

Dan kan men proberen te berusten op kracht door de onrechtvaardigheid proberen te dragen en door te blijven doen wat juist is volgens zich, ondanks die tegenstand. Als men dat kan blijven volhouden. Want wat als men op een gegeven moment de kracht niet meer kan opbrengen? Immers, de tegenstand en onrechtvaardigheid die men ervaart, kan zich draineren. En op een gegeven moment zou het te veel kunnen zijn. En wat blijft er dan over?

Dan ontbreekt men de energie om te doen wat men wou doen. Men kan het niet meer. Maar men kan weer proberen op te laden. En hoe? De subjectieve ervaring was datgene dat leed onder onrechtvaardigheid. Die subjectieve ervaring dient weer aangenamer te worden. Men dient te zorgen voor de eigen subjectiviteit. Men dient dan te kijken naar wat goed is voor zichzelf.

En zo krijgt men een nieuwe blik op wat juist is. Men dient naar zichzelf te kijken. Opdat men kan voorkomen dat men zich wat zou gaan opofferen. Als men geeft om anderen, dan zal men vanzelf proberen om hen niets te misdoen. En dan zal men vanzelf kijken naar wat men kan doen voor hen, ook wanneer men rekening houdt met hen.

En daarom lijkt het mij uiteindelijk beter te zijn dat wij die vrijheid mogen hebben om te zorgen voor onze eigen subjectiviteit. Men hoort zich niet weg te cijferen voor anderen, voor de normen van een cultuur of voor een grootse opvatting over rechtvaardigheid en liefde. Noch dient men dat allemaal te laten vallen. Het komt erop neer dat men voelt wat juist is voor zich. En dat zou betekenen dat men die subjectieve ervaring zou laten leven voor zich.

Het komt er dan ook op neer dat men de eigen subjectiviteit zo min mogelijk laat verstoren. Zowel door wat anderen zouden denken over zich als door wat men denkt over zichzelf. De hele gedachte dat een cultuur veilig zou functioneren als een systeem waarbij wij allemaal elkaars subjectiviteit zouden waarborgen voor elkaar en voor het grotere doel, wel, dat faalt vaak in deze cultuur die dat lijkt toch wel lijkt te prediken.

Misschien is het vaak beter om elkaars subjectiviteit met rust te laten. En om zo elkaar te laten bestaan naast elkaar.

14. Deugdzame deugzaamheid

Het lijkt niet zo moeilijk om deugzaam te handelen, immers, het hangt niet af van anderen. Men kan zelf beschouwen wat men deugzaam vindt en het dan doen.

Maar deugzaamheid kan wel zwaar worden wanneer men anderen laat beschouwen of men wel deugzaam is of niet. Als zij iets van zich weten, of denken te weten, dat niet deugzaam is, dan kunnen zij zich wat uit hun hart sluiten. Zij kunnen denken dat men ondeugend is of zelfs slecht is. En als men dan zelf eigenlijk zich helemaal niet als dusdanig beschouwt, dan kan dat kwetsend zijn voor zich. Zij raken dan uw hart... terwijl ze met een grijns zouden kunnen denken dat men maar doet alsof men deugzaam is. Zo sterft men. Mensen kunnen vaak onbedoeld kwetsend zijn. Als ze dat zelf niet doorhebben, dan kunnen ze onbedoeld schijnheilig zijn omdat ze bv. denken dat men zelf schijnheilig is.

Of evenzeer kunnen ze zo gekwetst zijn. Alsof hun liefde is gestorven omwille van wat men heeft gedaan of omwille van wat ze denken dat men heeft gedaan. Om dat te zien, kan zich ook kwetsen.

Men kan er iets proberen aan te doen. Als men zich daar niet toe in staat acht, dan laat men dat beter meteen achterwege. Deugzaamheid kan goed doen maar men moet ze soms voor

zichzelf houden. En het niet laten afhangen van anderen. Het is opnieuw de eigen subjectiviteit waar men dient aan te denken.

Men hoeft zich daarom niet als deugdzaam te beschouwen. Ik betwijfel dat dit zou deugen omdat het dan weer gaat over een mening over zichzelf. En dan is er de vraag: is die mening deugdzaam? Is het deugdzaam om zich als deugdzaam te beschouwen? Zoals voorheen besproken, denk ik dat een mening hebben over zichzelf, de eigen subjectieve ervaring kan verstoren omdat men zichzelf ook zo kan afhankelijk maken van die eigen mening.

Maar deugdzaam handelen volgens wat men zelf deugdzaam vindt, dat kan wel deugd doen.

Het is een beetje zoals bij de hechting van een baby. Is de baby onveilig gehecht? Wel, zijn wij als volwassenen onveilig gehecht? Want volwassenen doen dat ook, verbondenheid aangaan met de omgeving. En misschien is die omgeving niet veilig. Gelukkig kunnen wij als volwassenen normaal gezien zelf een veilige omgeving opzoeken door pogingen tot verbondenheid te mijden daar waar die onveilig zijn. En door pogingen tot verbondenheid aan te gaan, daar waar die veilig zijn. En zo wordt men veilig gehecht. Bovendien kan men een veilige hechting aangaan met zichzelf. En dat kan zich vertalen in een gevoel. Een gevoel van vertrouwen in zichzelf.

Die veilige hechting kan plaatsgrijpen bij personen waarop men kan berusten. Maar die veilige hechting kan ook plaatsgrijpen in een omgeving zonder mensen, zoals in de natuur maar evenzeer in tal van andere omgevingen. De omgeving is als iets buiten zich dat een hechting aangaat door

zich dingen te schenken via de waarnemingen. Het contact met de omgeving kan zich deugd doen doordat het zich verrijkt met tal van waarnemingen. Waarnemingen die men niet voorziet, die men dus ontdekt en die zich zo voor een stuk kunnen omhelzen. Men komt in de omgeving te staan.

15. Het loslaten van het oordeel

Er hoeft niet noodzakelijk iets mis te zijn met het vellen van een oordeel. Als iemand bv. zou roddelen over zich en men komt het te weten... en het zijn leugens... dan kan men objectief vaststellen dat die persoon liegt. Dat is dan het oordeel.

Maar wat zou zo'n oordeel doen met zich? Het kan zich kwetsen en het kan zich kwaad maken.

Het kan zich ook inzichten geven. Er zou bv. mogelijke schijnheiligheid en hypocrisie kunnen vastgesteld worden. Men doet alsof men niets misdoet, men denkt mogelijk dat men de waarheid vertelt over zich... maar men liegt. Echter, ook wanneer men niet zou liegen en men oordeelt negatief over zich, dan kan er nog schijnheiligheid mee gepaard gaan. Omdat mensen hierbij hun eigen fouten kunnen vergeten wanneer ze oordelen over zich. Het zou kunnen gebeuren dat ze niet zo negatief oordelen over zich als dat ze het doen over iemand anders, zelfs wanneer hun eigen fouten vergelijkbaar of zelfs groter zouden zijn.

Een ander inzicht dat men kan krijgen, is dat van uitsluiting. Mensen kunnen zich uit hun hart sluiten omdat ze zich gekwetst voelen omwille van wat men gedaan heeft of omwille van wat ze denken dat men gedaan heeft. Evenzeer kunnen ze kwaad zijn op zich omdat hun eer gekrenkt is. Evenzeer kunnen ze vinden dat het simpelweg beter is voor hen om afstand te nemen voor zich.

En dat zijn dan ook oordelen die men kan vellen over mensen en over de cultuur. De vraag is dan: zijn de waarden van een cultuur zelf deugdzaam? Want dat beeld dat bestaat in de cultuur met al haar normen die deugdzaam zouden zijn, kan evenzeer gebruikt worden om zich wat opzij te schuiven omdat er niet aan zou voldoen. Terwijl dat misschien allemaal niet zo deugdzaam verloopt. Zelfs wanneer de normen juist zouden zijn, kunnen die normen gebruikt worden ter stimulatie van een oordeel. En als dat oordeel negatief is, dan kan het gebeuren dat ze soms wat meer van die normen lijken te houden dan van zich.

En ik kan nu zelf de cultuur negatief beoordelen omdat ze niet zou voldoen aan mijn normen. Het oordeel zelf is niet noodzakelijk mis. Maar wat ben ik er mee? Moet ik zo blijven oordelen als dat oordeel objectief zou zijn? Is dat wat mij vooruit helpt? Het lijkt beter te zijn om het oordeel los te laten.

Hoe kan men iemand helpen? Het is door na te gaan wat goed zou zijn voor die persoon op dat moment in diens leven. Dat heeft niets met een oordeel te maken. Men kan dat vaak niet verwachten van andere mensen, dat zij zich zo zouden helpen. Maar men dan nog zichzelf helpen door na te gaan wat zich zou helpen. En dat heeft niets met een oordeel te maken.

16. Twee gaven

Goed doen voor een ander... is dat goed? Dat is niet altijd zo simpel... Goed doen voor zichzelf door voor zichzelf zorg te dragen? Dat is vrij evident. Het is zelf-evident. Zorg dragen voor zichzelf is goed omdat het zich dient.

Eens men dat kan, kan men allerlei gedrag mijden dat zich niet dient. Men kan tal van gedrag hebben dat zich iets schenkt maar dat zich al bij al niet dient. Hoe kan men dat mijden? Wel, als men niet wilt opgeven om voor zichzelf te zorgen, dan heeft die 'ik' die dat gedrag wilt ondernemen, niets meer te zeggen. De deugdzame zelf blijft overeind omdat men die deugdzame zelf niet meer wilt opgeven.

Echter, dat is één gave. Dat volstaat nog niet. Het zou vooral gaan over het mijden van gedrag waarvan men inziet dat het niet goed is voor zichzelf. Maar wat met al dat gedrag dat niet goed is voor zichzelf terwijl men zelfs niet inziet dat het niet goed is voor zich? Als men bv. last heeft van iets, dan zou men het kunnen wijten aan iemand anders. Hij/zij gedraagt zich op een wijze die mij stoort. Maar hoe zou men kunnen stoppen met zich daaraan te storen?

Wel, min of meer hetzelfde. Men kan dat loslaten omdat het mogelijk niet deugt voor zich om zich daaraan te storen.

Eens men dat kan, dan wordt men meer in staat om zichzelf te zijn. Hoe dat is? Dat is een proces van wording. Men kan dat vast beleven. Het lijkt niet te helpen om dat te gaan controleren. Vast beter om het te laten gebeuren ook al weet men nooit precies hoe men dat zou kunnen laten gebeuren.

17. Metamorfose

De realiteit is als een slang die vervelt. Of als een rups die verandert in een vlinder. Zo ook doorgaan wij zulke metamorfoses. Maar wij kiezen die daarom niet. Soms is het noodgedwongen, tegen de eigen wil in. Een beetje alsof die vlinder nog een rups wou blijven. Meer nog, die vlinder kan zich nog een rups wanen.

Want de hele omgeving kan veranderen. Andere mensen kunnen zich bv. anders bekijken, mogelijk negatiever. Men kan zichzelf anders gaan bekijken ook al bekijkt men zichzelf niet zoals zij zich aanzien. Maar dat is slechts het begin van de metamorfose. Geleidelijk aan verandert men. Maar het kan zijn alsof de droom stuk gaat. Alsof men nog moeilijker kan zijn zoals men zich wou zien. Het is een zwaarmoedig realisme die in de plaats komt van de droom die men leefde.

Enfin, men percipieert het als realisme. Vat men de hele situatie juist op? Niet noodzakelijk. Maar voor zich kan het als realisme zijn. En daar gaat men dan op voort.

Maar men wilt geen zwaarmoedig realisme. Men zal eerder de droom willen. Wat wil zeggen dat men dat zwaarmoedig realisme achterwege laat. Men laat het los. Men laat bv. los wat andere mensen van zich denken.

Het is hierbij vaak zo dat ondertussen de realiteit toch al lang verloren is. Want als mensen bv. tal van negatieve meningen vormen over zich, dan kan het gebeuren dat hun meningen als de waarheid worden voor zich. Een beetje zoals in dat schilderij van Magritte: “Ceci n'est pas une pipe.” Het

schilderij van een pijp, is geen pijp. Het is de afbeelding van een pijp. Zo kunnen mensen hun mening als de waarheid zien omdat ze vergeten dat het slechts een schets is. En zo wordt de ware realiteit vervangen door wat mensen aanzien als de realiteit.

Maar als men kan loslaten wat andere mensen van zich denken, dan kan men net zich gaan vormen als een individu. Men hoeft niet mee te gaan met hoe zij het zien. Men hoeft ook niet aan dat groepsdenken te doen. Men kan moedig zijn om het leven te benaderen zoals men het zelf wilt. Men hoeft niet in te stemmen met de macht en moralen van iemand anders of van een cultuur. En zeker niet wanneer men niemand iets wilt misdoen maar waarbij men niet instemt omdat dat niet goed aanvoelt voor zich. Dat is de vorming van de individualiteit. Het hoeft niet zo zeer te gaan over het doen wat men wilt. Het kan ook gaan over het leven zoals men dat kan. Waarbij men dan een levenswijze achterwege gaat laten die niet werkte voor zich.

En zo kan men weer van het leven des te meer een droom maken. Dat zwaarmoedig realisme was er noodgedwongen. Men wou het niet maar men kan het zien als objectief. Het is objectief zo dat men niet die realiteit wou doorgaan zoals men die waarneemt vanuit dat realisme. Maar eens men dat realisme loslaat door het leven des te meer te benaderen op een wijze die los staat van wat er gebeurd is, dan verkrijgt men weer een vrijheid om het leven te benaderen op een wijze die wel positief aanvoelt voor zich. En dan kan men van het leven weer een beetje een droom maken. En dat is dan de metamorfose.

18. Vrijheid hebben is goed

Vrijheid kan misbruikt worden. Maar vrijheid hebben is goed. Want geen vrijheid hebben, is niet goed.

Maar wat dan met plichten... als vrijheid goed is?

Wel, het zou betekenen dat men de vrijheid zou inperken ter vervulling van die plicht omdat die plicht dat mag vragen van zich. Als iemand bv. hulp nodig heeft, dan zou men die persoon kunnen helpen ook al perkt men de vrijheid dan even in. Men zou dat geregeld zelf kunnen willen omdat het voor zich beter zou voelen om die persoon te helpen dan om iets anders te doen. En dan zou men het ook doen vanuit de eigen vrijheid. Het zou niet als een plicht aanvoelen.

Natuurlijk zullen wij helemaal niet elke plicht vervullen. Maar we doen ook vaak ergens het omgekeerde. Wij vervullen tal van dingen als een plicht die misschien niet als een plicht hoefden vervuld te worden.

Dat is bv. het geval met normen. Het is bv. gebruikelijk om een goeiedag te zeggen wanneer iemand goeiedag zegt tegen zich. Het is ook vast redelijk. Men maakt hen blij. Het kan best iets zijn dat men meestal wilt doen vanuit de eigen vrijheid. Maar als dat op een bepaald moment niet goed aanvoelt om dat te doen en men doet het dan niet, heeft men dan een plicht laten vallen? Want het lijkt er bv. niet op dat die persoon hulpbehoevend was omdat hij/zij graag een goeiedag terugkreeg.

Iets dergelijks kan ook plaatsgrijpen bij het beantwoorden van liefde. Als de andere bv. een vraag heeft naar liefde, een herkenning wilt, dan zou men die natuurlijk kunnen willen geven voor de andere. Maar misschien voelt het soms evenzeer niet goed om dat te doen. Omdat men bv. het gevoel zou kunnen hebben dat de andere persoon te afhankelijk is van die herkenning en beantwoording van die liefde, zoals die persoon het lijkt te willen van zich. Men zo natuurlijk nog steeds liefde kunnen geven. Maar mogelijk op een ietwat andere manier. Mogelijk meer op een manier die de onafhankelijkheid en vrijheid van de persoon zou ondersteunen.

Wat er kan plaatsgrijpen met normen of met liefde, is dat men zo elkaar kan gaan binden aan een structuur. En zo kan de vrijheid ingeperkt raken. Zulke normen of liefde hebben een belang. Maar de persoonlijke vrijheid ook. Iemand die steeds zou doen wat van hem/haar verwacht wordt, zich altijd houdend aan de normen, en altijd empathisch, wel, die persoon zou misschien positief beoordeeld worden. Maar men zou misschien evenzeer hopen dat die persoon over wat meer persoonlijke vrijheid zou beschikken, i.p.v. zichzelf weg te cijferen.

Het probleem dat opduikt in de samenleving, maar het zal afhangen van de cultuur waarin men leeft, is dat er een soort van scheiding ontstaat. Mensen willen enerzijds beantwoorden aan de normen van een cultuur en ze willen voor een stuk ook empathisch zijn maar ze willen ook hun persoonlijke vrijheid. En zo kunnen er tal van conflicten ontstaan tussen de beantwoording van die normen, empathie of vrijheid.

En die conflicten zijn beter te mijden wanneer men de eigen vrijheid beter kan behouden vanuit de gedachte dat men geen plichten hoeft te vervullen die eigenlijk geen plichten zijn. Men mag het doen, het kan geregeld vast goed zijn om het te doen maar men hoeft niet in te stemmen omdat anderen dat lijken te verwachten van zich. En als zij zich negatief beoordelen, dan zou dat evenzeer een teken kunnen zijn dat men goed bezig is, als dat men slecht bezig is.

19. Het landschap & vrije wil

Wij leren uit ervaring. We falen en we slagen. Maar het ligt niet enkel aan ons. Of aan anderen. Er is een 'landschap' dat haar eigen vorm heeft. En wij gaan een interactie aan met dat landschap. Wij staan er niet los van.

Als men iets doet, denkende dat men hiermee iets bepaalds zal bereiken, zal men het dan bereiken? Is het haalbaar? Als men bv. gelukkig wilt zijn, op de manier die men voor ogen heeft, zal dat dan lukken? Men heeft het niet zomaar voor het zeggen. Er zijn redenen waarom het zou kunnen lukken of net niet zou kunnen lukken. En dat is dan een deel van het landschap.

Als men dan zou denken dat men kan gelukkig zijn, zoals men dat wou, en het faalt omdat het eigenlijk niet kon lukken, dan is het alsof men tegen een boom loopt in dat landschap. Men zag het obstakel niet en daarom faalt de vrije wil. Maar zo leren we dat obstakel te zien. We leren het landschap te zien. En door dat landschap dan te leren herkennen, kunnen wij des

te meer een vrije wil gaan vormen. Hierbij leren we zien wat we allemaal beter niet doen. Het werkt dan via exclusiviteit. Uiteindelijk bestaat er hierbij de kans dat er niet veel meer over blijft. Maar wat dan overblijft en wel zou werken, kan dan des te meer als een doel worden voor zich.

20. Verbonden en alleen

Mensen kunnen zich inleven in elkaar. Als iemand met zich meeleeft, dan kan men dat ook voelen. Men voelt dat iemand meeleeft met zich. Maar dat medeleven is er slechts in beperkte mate. Want de andere zou ook meningen kunnen vormen over zich die men liever niet heeft. En men is ook in zekere mate in staat om die meningen waar te nemen.

Daarom dat het aangaan van verbondenheid evenzeer de verschillen tussen elkaar kunnen benadrukken. Net doordat men zich open stelt voor de andere, kan men des te meer ervaren dat er verschillen zijn tussen elkaar. En dan kan men in zekere mate in staat zijn om te herkennen dat de andere zich niet kan zien zoals men wilt gezien worden. En zo komt men te ervaren dat men alleen staat. En dat het bewustzijn van anderen naar zich, over zich, getuigt van onbegrip. En daar is vaak niet veel aan te doen.

Evenzeer grijpt dat trouwens plaats in zichzelf. Soms luistert men niet goed naar zichzelf en wilt men dingen die eigenlijk niet goed zijn voor zich.

Als het aangaan van verbondenheid meer negatieve afhankelijkheid lijkt te veroorzaken dan positieve afhankelijkheid, dan zou het beter kunnen zijn om afstand te nemen.

21. De fout bij zichzelf leggen

Sommige mensen willen gewoon gehoorzaamheid van zich. Zij denken dat ze het juist zien zoals ze het willen zien. En hun macht grijpt soms plaats. Men geeft in waar men dat niet had mogen doen of willen doen. Of men pruttelt tegen. Maar op een manier die men niet wou.

Dan kan men dat gebrek aan vrije wil bij de andere leggen. Wat logisch is, want de persoon wou macht. Maar dat helpt niet. Men moet de fout bij zichzelf leggen. Men heeft macht over zich laten hebben. Dat was de fout. Men moet zich de controle toe-eigenen.

Maar men hoeft daarom zeker niet akkoord te gaan met de persoon die macht over zich uitoefende.

22. Zich bewust zijn

Bewustzijn lijkt niet als een magische kracht te zijn die zich het bewustzijn schenkt daar waar men het nodig heeft, als men er maar is diep over nadenkt. Men kan dat proberen te benaderen door diep over bepaalde kwesties na te denken.

Maar zelfs dan lijkt men tot de verkeerde of deels verkeerde conclusies te kunnen komen.

In mijn ogen is bewustzijn vooral datgene wat men al heeft. En voor een kleiner stukje is bewustzijn datgene wat men verkrijgt.

Maar de ware situatie is nog problematischer dan dit. Wij kunnen tal van gedachten hebben die voor ons bewustzijn vertegenwoordigen, terwijl die gedachten fout zijn of deels fout zijn, terwijl wij het dus niet inzien. Tot op het moment dat we in staat zijn om in te zien dat we eigenlijk fout waren. En zo lijkt ons ware bewustzijn soms meer overgeleverd te zijn aan het lot. Iets heel anders dan die magische kracht.

23. Hulpeloosheid en goedheid

Wie goed wilt zijn, kan zich hulpeloos opstellen. Want de persoon die goed wilt zijn, maakt zich afhankelijk van anderen. Zij kunnen er misbruik van maken of geen gehoor aan geven. En er kan onmacht achterblijven.

Toch is die hulpeloosheid niet noodzakelijk negatief. Want men stelt zich open tot anderen. Als zij zich opvangen dan was het vertrouwen die men legde in hen net als een kans die men nam om liefde te krijgen.

Maar die afhankelijkheid lijkt me op zich niet aan te raden. Het lijkt me wel positief om mensen het vertrouwen te schenken wanneer zij zich wat afhankelijk maken van zich door hun goede wil te tonen.

Maar om zichzelf zo afhankelijk op te stellen, dat lijkt me te riskant. Dan lijkt het beter om controle op te eisen wanneer men zich teveel openstelde aan de omgeving door hun invloed op zich, die men als negatief ervaart, niet langer toe te laten tot zich. En dat kan evenzeer als goed beschouwd worden. En zo is het allemaal gelijkaardig aan verbondenheid, zoals voorheen besproken in “Verbonden en alleen”.

24. Anti-degeneratie

In “Vrijheid hebben is goed” werd besproken dat het positief is om een zekere vrijheid te hebben van cultuur. En in “Metamorfose” werd besproken hoe de realiteit wordt vervangen door onze voorstellingen van de realiteit. Er grijpt desinformatie plaats, overal in de maatschappij, ook in het dagelijkse leven. Die twee teksten zijn met elkaar verbonden. Het kan immers lonen om in zekere mate vrij te zijn van de cultuur die er heerst omdat die cultuur zowel loont als niet loont. Een cultuur kan zich proberen op te stellen als datgene wat deugdzaam is maar is het evenzeer niet omwille van die degeneratie van de realiteit naar voorstellingen.

Om tegen die degeneratie in te gaan, is om de vorming van verkeerde voorstellingen tegen te gaan door iets te verkondigen dat volgens zich dicht bij de waarheid aansluit dan de interpretaties van anderen. Het lijkt hierbij het beste dat men zo min mogelijk aanstoot neemt aan hun verkeerde interpretaties, maar dat men het evenmin laat gebeuren. Zo

streeft men een kracht na waarmee men zichzelf en anderen in betrekt, ingaand tegen de bestaande patronen van de cultuur.

Het gaat hierbij niet zozeer om “means to an end”. Of om “het doel heiligt de middelen”. Dat principe is meer een aspect van een cultuur. Zo werkt het niet zozeer wanneer men de realiteit enig leven wilt inblazen. De cultuur (de maatschappij) leeft immers niet zozeer omwille van haar normen en des te meer omwille van de menselijkheid achter die normen. Als het bijvoorbeeld beleefd is om elkaar te begroeten, dan is dat vooral mooi vanuit de intenties van zij die dat doen voor elkaar, mogelijk met enige tegenzin. Want als iedereen elkaar zou begroeten zonder ook maar interesse te hebben in elkaar, dan stelt die norm haast niets meer voor.

Daarom is die menselijkheid van belang. Maar men heeft nooit garantie op slagen. Men doet het vooral omdat het goed aanvoelt voor zich. En als men geeft om anderen, dan zou het meteen ook hen kunnen dienen. En wel onmiddellijk. En zonder verder opzet. Want het gaat over de realiteit die men echt wilt houden. En de realiteit hebben we nodig.

25. Gebrek aan betekenis

Hoewel de degeneratie en bijhorende desinformatie mag bestreden worden, zal dat niet altijd lukken. Noch zal men er in elke situatie er de energie willen insteken.

Soms is de degeneratie van de waarheid immers zo sterk dat het te moeilijk lijkt om andere mensen hun 'waarheid' uit te dagen met de eigen waarheid.

En wat dient men dan te doen? Dient men het hen bv. te vergeven omdat hun interpretatie aangeeft dat ze het niet beter weten? Wel, daarin schuilt wijsheid. Men geneest de eigen kwetsuren die hun verkeerde of onvolledige interpretaties aanrichten. Tot de volgende keer dat men zulke confrontatie ondergaat. En daarin schuilt dan ook meteen de dwaasheid van die vergeving. Finaal lost het niets op.

Het lijkt dan beter om het te bekijken zoals het is, fictie die doorgaat voor waarheid, als de afbeelding van Magritte's pijp die doorgaat voor de werkelijke pijp. De realiteit is surreëel. Misschien niet zo erg als bij Franz Kafka, maar toch. Soms komt het aardig in de buurt. Dan lijkt het beter om het te laten zijn als fictie voor zich. En om mensen in hun fictie te laten. En om daar vrede mee te nemen omdat het fictie is. En zij die fictie voor waarheid aanzien, die weten niet beter.

26. De voorbeeldige pestkop

Sommige mensen zijn overtuigd dat ze voorbeeldig zijn. En niet zonder reden. Ze zouden tal van dingen kunnen bijdragen. Maar een deel van die mensen is te snel overtuigd dat bepaalde andere mensen niet deugen. En sommigen van die mensen werken dat uit op hen. Ze raken hen, ze kwetsen hen, ze vernederen hen. Waarom?

Eén uitleg die soms van toepassing is, is dat ze zichzelf proberen te beschermen van hun negatieve invloed. Ze menen te zien in welke enorme mate iemand anders totaal niet deugd en schadelijk is. En zij dienen zichzelf daartegen beschermen om zich te vrijwaren van zulke negatieve invloeden. Zij zijn immers voorbeeldig en mogen hun voorbeeldigheid niet laten compromitteren door iemand anders. En daardoor is het volgens hen gerechtvaardigd om zij die niet deugen te moraliseren en te kwetsen opdat ze op hun plaats worden gezet en om hen ook misschien een beetje hun verdiende loon te geven.

Natuurlijk, wanneer zij zich vergissen, dan kunnen zij heel veel schade berokkenen. Wat als hij/zij, dat doelwit, helemaal niet zo schadelijk was maar enkel zo werd gepercipieerd door de andere? Dan kan dat doelwit zich verkeerd beoordeeld voelen. En hierdoor des te meer gekwetst worden en gestigmatiseerd worden. En er des te meer geconfronteerd worden hoe die deugdzaamheid of zogenaamde deugdzaamheid des te meer als een façade is die zich de dieperik induwt.

Is het dan allemaal doorstoken kaart en was het eigenlijk de bedoeling om die persoon de dieperik in te duwen ook al wist hij/zij dat die persoon eigenlijk niet zo slecht was?

Misschien niet of slechts deels zo. Eén vraag is natuurlijk... hoe wordt kwaadaardigheid geïnterpreteerd? Zou het bv. door de 'deugdzame pestkop' als zeer kwaadaardig kunnen aanzien worden als zijn reputatie volgens zich onterecht wordt aangevallen? Mogelijk wel. En mogelijk omdat hij/zij zich werkelijk als deugdzaam aanziet.

De onderliggende kwestie is... hoeveel maakt de waarheid werkelijk uit? En hoeveel maakt zijn/haar interpretatie werkelijk uit? Respectievelijk, veel te weinig en veel te veel.

De reputatie van die persoon wordt als de waarheid voor zich. Hij/zij gaat in dat eigen wereldje leven. Hoe het overkomt voor hem/haar vormt te snel het oordeel en de onderliggende waarheid hoeft dan zogenaamd niet meer begrepen te worden.

En toch, er schuilt intelligentie in zulk gedrag. De persoon probeert zich te vrijwaren van negatieve invloeden om zo zichzelf in een sfeer van gepercipieerde deugdzzaamheid te houden door wat niet goed is voor zich, weg te maaien. En dat kan werken voor hem/haar.

Meer nog, zij kunnen zich misschien in hun hoofd, zich daardoor nog meer zuiveren van datgene wat niet zou horen dan diegene die minder schade aanricht maar die het eigen gedrag des te meer bevraagt.

Het grote nadeel echter is dat de 'deugdzame pestkop' quasi geen bewustzijn nodig heeft zolang zijn/haar eigen perspectief maar bewaard blijft. Het eigen perspectief op alles wordt zo overgewaardeerd dat alternatieve meningen veel te snel worden geschuwd en bekeken als een aanval op de eigen leefwereld. Een leefwereld die uiteindelijk zo'n status kan verkrijgen dat men zich vervreemdt van heel veel goede ideeën en zodat men achterblijft met een armoedig perspectief. Wat ergens jammer is, want de persoon heeft zich hiermee een eigen tunnelzicht aangedaan terwijl hij/zij wel degelijk goede intenties had. Waardoor mensen evenzeer hem/haar wel degelijk kunnen gaan schuwen.

27. Sociopaat als slachtoffer?

Het verschil tussen de psychopaat en de sociopaat, is dat het bij de psychopaat aangeboren is. En bij de sociopaat is het aangeleerd. Die opdeling iets vast te zwart-wit. Misschien had de sociopaat een zekere genetische aanleg maar kon hij/zij evenzeer een andere richting hebben bewandeld.

Sociopathie is het kunnen begaan van gruweldaden zonder gewetensproblemen. Waar trekt men die grens? Want er is vast een heel spectrum. Iemand met narcisme kan potentieel ook enorm brutaal zijn en gemeen zijn. Maar hij/zij is daarom nog geen sociopaat.

Ik wens het hier hebben over beiden, zowel diegenen die heel gemeen kunnen zijn maar niet gruwelijk zijn als diegenen die zich ronduit gruwelijk kunnen gedragen. Allen zonder gewetenproblemen. Maar waarbij die ontwikkeling niet in die mate is aangeboren als bij een psychopaat.

Zoals eenieder worden zij geboren, onschuldig als een baby'tje. En evenzeer lijken zij, omwille van een beperkte genetische aanleg zich niet hoeven te ontwikkelen tot iemand die zo gemeen of gruwelijk hoefde te worden. Maar de omgeving speelt dan een invloed. Bepaalde gebeurtenissen in hun leven spelen een invloed. Hun eigen gedrag dat zich mede daaruit ontwikkeld speelt een invloed. En uiteindelijk kan het dan toch fout lopen ook al hoefde het niet zo te gaan.

Natuurlijk zullen zij zich niet zien als een slachtoffer. Zij zullen zich eerder zien als diegenen die zichzelf prijzen omwille van het gemak waarmee ze zulke gewetenloze daden

kunnen begaan. Maar er scheelt wel degelijk iets bij hen en het gaat over meer dan de schade die ze berokkenen. In zekere zin is het quasi alsof ze gehandicapt zijn wanneer het gaat over de vorming van een geweten. Want quasi elke keer dat ze schade berokkenen en ze kans hebben om berouw te verkrijgen opdat hun geweten kan groeien, zullen ze zelf zich die kans proberen te weigeren door onmiddellijk net hun 'grootsheid' te prijzen opdat ze zich niet zwak en kwetsbaar voelen... maar net sterk en ongenaakbaar. Het is een heuse egotrip waarmee ze zichzelf kunnen superieur voelen t.o.v. zij die zo week en gevoelig zijn. Maar ondertussen missen ze zelf hoe gehandicapt ze wel zijn. Want eenieder die wel een geweten heeft kunnen ontwikkelen omdat ze wel het nodige berouw en de nodige liefde hebben leren kennen, kunnen in principe inzien dat er mensen zijn die dat geweten slechts in zeer beperkte mate werkelijk hebben bekomen. En net omdat hun leven de foute richting is uitgegaan. En vanuit dat perspectief kan men hen als een slachtoffer zien. Ook al is zulk perspectief in de praktijk vaak nogal irrelevant.

28. Een laatste vleugje Christendom

Alhoewel ik me steeds verder vergroeid voel van het Christendom, zijn er wel enkele ideeën die soms nog steeds heel toepasselijk zijn.

De eerste gedachte begint mij Mozes: “Gij zult niet doden.” Iedereen weet dat hier uitzonderingen op kunnen zijn. Zoals

bv. iemand doden om het eigen leven of het leven van iemand anders te redden.

Echter, wanneer het bv. gaat over de oorlog in Oekraïne die in 2023 nog steeds gaande is, krijgt het veel meer betekenis. Rusland valt Oekraïne binnen. En Oekraïne lijkt het recht te hebben om zich te verdedigen. Maar dat is op het niveau van de staat. Wat is er gaande op het niveau van het individu? Wat er plaatsgrijpt, is dat er mensen zijn die elkaar vermoorden. Een Rus heeft mogelijk een gezin en mogelijk een leven voor zich. Hetzelfde voor een Oekraïner. Wat is hun recht om elkaar te vermoorden? Dat is de kwestie die bij eenieder zou moeten spelen. Ik zou het niet doen. Ik zou geen mensen willen vermoorden.

Als het tijdens WO II was, dan mogelijk wel. Vanuit de gedachte dat een wereldwijde overwinning van Hitler en kompanen mogelijk nog veel meer doden en andere ellende zou kunnen veroorzaken hebben.

De oorlog in Oekraïne is hiermee ook meteen een heel goed voorbeeld van een uitspraak van Jezus: “Zie uw vijand graag.”

Want het is begrepen dat Russisch president Poetin gruwelijk kan zijn. In mijn ogen leek het toch beter dat men een vrede zou bereikt hebben i.p.v. de strijd te verlengen ten koste van mensenlevens. Poetin wilt het Oosten van Oekraïne veroveren. Wat als president Zelensky het hem had gegund nadat Poetin zijn bedenkelijke referenda in het Oosten van Oekraïne had laten uitvoeren? Wel ja, dat kan laf lijken en ook vernederend lijken voor Oekraïne. Mogelijk zou het Zelensky zijn positie kosten. Maar het had een kans kunnen zijn om mensenlevens te sparen en de wederzijdse gruwel te stoppen.

“Zie uw vijand graag” is evenzeer van belang voor eenieder die op het slechte pad zou kunnen geraken wanneer men hem/haar er, mogelijk totaal onbedoeld, wat op afstuurt. Dat is bv. relevant naar eenieder die des te meer narcisme of zelfs sociopathie zou kunnen gaan ontwikkelen. Maar zover nog niet is. Echter, het vereist veel menselijk inzicht om te begrijpen hoe men iemand des te meer op het juiste pad zou kunnen laten wandelen. Iemand die bv. reeds wat manipulatief is, die persoon kan men niet zomaar eender hoe helpen. Want die hulp zou evenzeer kunnen misbruikt worden door die persoon. “Zie uw vijand graag” is hiermee niet afgedankt. Het is eigenlijk een diepe gedachte die allesbehalve evident is om uit te voeren.

29. Zij hebben u nodig

Wat echt is voor zich, daar kan men zelf een zegje over verkrijgen. Als iemand zich kwetst, dan kan men het gedrag van de andere kwetsend en gemeen vinden. Als men het over zich had laten gaan, dan kan het des te onschuldiger lijken en van geen belang lijken, ook al zou men natuurlijk nog steeds kunnen begrijpen dat het gedrag dat kwetsend was, niet hoorde. Maar het komt er dus op neer dat zij u nodig hebben. Als de persoon zich wenste te kwetsen, dan zijn zij van u afhankelijk.

De capaciteit om zelf een keuze te ontwikkelen omtrent wat echt is voor zich, kan zich gaandeweg ontwikkelen. Het is niet iets dat men meteen kan verkrijgen.

En er lijkt ook een nadeel te zijn. Want men wilt mogelijk niet slechts steeds kiezen wat echt zou mogen zijn voor zich. Men wilt vast ook dat dingen spontaan echt zijn voor zich. En het ene kan ten koste gaan van het andere. En wederzijds zo.

Wat is het pad dat men uiteindelijk wilt? Om wat echt is voor zich te kiezen? Of om wat echt is voor zich te voelen?

Ik denk dat beide capaciteiten van belang zijn en nodig zijn.

30. Overschrijving

Controle verkrijgen over het leven is moeilijk en onduidelijk. Het laat immers open wat nu net die controle zou inhouden. Men zou ergens reeds moeten weten hoe men wilt leven. En hoe men het wilt vanuit de wil, kan verschillen van alle neigingen die spontaan in zich opduiken en die tegen die wil zouden kunnen ingaan. En de kwestie is natuurlijk... is het een goed idee om impulsen te onderdrukken vanuit de wil?

Men kan dat natuurlijk proberen. Maar voor zij die een andere aanpak willen of de wil ontbreken... wel zelfs wanneer men ingeeft aan impulsen, zoals bv. verlangens, die niet zo goed aanvoelen voor zich, dan heeft men nog altijd de kans om de beleving van dat gedrag zelf vorm te geven. Men hoeft niet afwezig te zijn. Eerder hoeft men aanwezig te zijn.

En wat er gebeurt, kan als magie zijn, want er ontstaat een andere conditionering. Ergens wordt het eigen gedrag spontaan opgeslagen. En als men een bepaald gedrag anders beleefd door er op een andere wijze naartoe te staan, dan

wordt de voorgaande benaderingswijze ontkracht ten voordele van die nieuwe benadering. En als die nieuwe benadering zich meer ligt, dan krijgt men zo alsnog controle. Impliciete controle.

Echter, vanaf men expliciet controle nastreeft, dan conditioneert men zichzelf in de richting van dat controlerende gedrag. Terwijl men zulk controlerend gedrag misschien liever niet wilt. Omdat er mogelijk negatieve aspecten aan verbonden zijn. En dan zou men het ene negatieve gedrag vervangen met een andere negatief gedrag.

31. Emoties

De mens is niet rationeel. Redeneren hoort te werken volgens rationaliteit. Volgens logica. Maar wij hebben emoties en gevoelens. Als we daar niet naar luisteren omdat we een controle proberen te verkrijgen over onszelf, dan onderdrukken we een deels van onszelf. En ik denk niet dat we zulke controle horen te bekomen. Eerder lijken we controle hoeven los te laten. Inclusief de eigen kennis die we hebben omdat die kennis onszelf niet kan uitdrukken omdat ze onze emotionele en gevoelsmatige impulsen niet kan omvatten.

Aldus, om te kunnen zijn, dienen we te weten dat we niet weten hoe we zijn. Dat is de controle die losgelaten dient te worden. En dan kunnen onszelf ontdekken doordat we ons toelaten om te zijn zoals we zelfs niet wisten dat we zo zouden willen zijn en kunnen zijn. Men denkt misschien dat emoties ons leiden naar het gedrag dat we niet willen en dat we

daarom controle hoeven uit te oefenen. Maar dat is niet noodzakelijk zo. Eerder lijkt het uitoefenen van controle te leiden naar gedrag dat we niet willen.

32. Sterk zijn

Het is eigen aan de mens om sterk te willen zijn. Dat is vast ook natuurlijk. Vanuit de evolutie hebben wij er baat bij om sterk te zijn.

De vraag is natuurlijk hoe we dan sterk gaan zijn. Want als Achilles zo sterk was en ze schoppen tegen zijn zwakke hiel, dan kan hij daar op de grond liggen kreunen terwijl anderen zich sterk voelen... of wanen.

Natuurlijk zou men kunnen protesteren door te stellen dat de meeste mensen zich meestal niet sterk zouden voelen wanneer ze iemand anders zwak laten voelen. Maar ja, we dienen er dan wel nog aan toe te voegen dat mensen het niet altijd bij het rechte eind hebben. Ze kunnen iemand als slechter aanzien dan hij/zij werkelijk is. En indien zo, dan kunnen ze die persoon evenzeer kwetsen door hem/haar te ontwijken en liefde te ontzeggen. En dat voelt mogelijk niet veel beter aan dan een wraakactie tegen zich.

Soms is de samenleving als een mierennest. En als men er zich in begeeft, kan het pijnlijk worden. Men kan zich proberen te verweren maar dan kan het ook gebeuren dat men wat wordt meegesleurd. Dat men iets te veel wordt blootgesteld aan de corrumpering die de samenleving uitoefent op zich.

Nu, het kan lijken dat Achilles als een gevallen held is. Maar diegene die geveld is, is daarom zelf geen held. Het is mogelijk ook een mens die niet de zuiverheid zelve is. En dat is wat het zo moeilijk kan maken om zich dan nog te verweren tegen de samenleving. Als men geen goede reputatie heeft, dan wordt dat als de hiel van Achilles.

Maar hoe kan men dan sterk zijn? Wel, de mogelijk zuivering van karakter, is door dingen te doen die zich wel sterk laten voelen. Sport bijvoorbeeld of een actiever leven, een optimistischere blik, enz.

Wat echter ook gaat, is om net een beetje ondeugend te zijn. Denk bv. aan seks. Men kan de seks een beetje stout maken. En toch kan het evenzeer een beleving blijven die achteraf als liefdevol aanzien zou worden. Men hoeft dus niet af te glijden naar gedrag dat steeds stouter en gemener zou zijn. Echter, er is de mogelijkheid dat men daarnaar zou afglijden. Maar door te herkennen dat men inderdaad in staat is om niet af te glijden naar fout gedrag, kan men aan zichzelf bevestigen dat de relatief bescheiden ondeugdzaamheid niet de eigen puurheid hoeft aan te tasten.

Men kan zo zelfs voor zichzelf opkomen. Want wat zou de omgeving mogelijk doen naar zich? Wel, mogelijk de eigen puurheid wel aantasten. En mogelijk via verkeerdelijke interpretaties over zich. En dan kan het zijn dat men hun wangedrag moet weerstaan of ondergaan. Echter, door zelf dan wat ondeugend te zijn en door te herkennen dat het zichzelf niet hoeft aan te tasten, lijkt men voor zichzelf een antwoord te kunnen geven, namelijk, dat men eigenlijk niet zo ondeugdzaam is als dat andere mensen zouden denken.

Immers, gewoon moreel zijn en tegen alles kunnen wat ze zich lijken aan te smeren, kan heel moeilijk zijn. Dat kan weggelegd zijn voor die helden die niet zo'n zwakke plek hebben. Zodat hen veel minder kan kwalijk genomen worden.

Diegenen die wel een zwakke plek hebben, kunnen eventueel een 'ondeugdzaamheid' opzoeken, ervan uitgaande dat ze die op een mooie manier kunnen beleven. Zo schenken ze zichzelf vrijheid, weg van die typische moraliteit, die voor hen toch als een zwakke plek is geworden omwille van een ondankbare reputatie.

33. Leven met zichzelf

Wie is men? Is men zoals men zich gedraagt? Wat als men zich liever niet zo gedraagt? Wat als men gewoontes heeft die zich niet langer liggen maar die toch nog opduiken in zich?

Hoe wilt men zijn? Weet men dat? Hoeft men dat te weten of zal men het wel ervaren en komen te weten op het moment dat men zich ervaart op een aangename wijze?

Voor mij is het dat laatste. Als ik niet ben zoals ik wil zijn, dan laat ik dat los en bekijk ik dat als een gedrag dat opduikt in mij maar dat ik niet echt kies.

Omdat de hersens zo werken. Ze werken via conditionering. Uw hersens vragen niet wat voor gedrag er in zich opduikt. Dat gedrag is zo gegroeid dus het is ergens logisch dat men er zich mee vereenzelvigd. Maar niet alle gedrag dat in zich opduikt, is wenselijk voor zichzelf. Tal van gewoontes kunnen

aangeleerd zijn omwille van omstandigheden die men doorgaan heeft en mogelijk niet gekozen heeft. Men doorgaat bv. een moeilijke periode en achteraf kan er tal van gedrag overblijven uit die moeilijke periode. Zoals bv. een depressie die voorbij waait maar die niet helemaal voorbij is omdat er nog af en toe gedragingen van weleer weer opduiken als een aangeleerde gewoonte.

Soms is men dan iemand anders dan dat men wilt zijn. Maar als men dat ook zo bekijkt, dan kan men dat ook makkelijker weer loslaten. En hoe wilt men dan wel zijn?

Wel, het mag een open kwestie blijven. Men kan het ontdekken wanneer men des te meer de controle loslaat. Voor mij wil dat momenteel zeggen: Elke dag enkele mooie momenten hebben zodat men van elke dag een beetje zou kunnen genieten. Opdat men het leven zou waarderen. En liefde hebben is hierbij enorm waardevol.

Zo komen we dichterbij een begrip van wat vrije wil inhoudt. Enerzijds kan men dus die conditionering loslaten door er zich niet mee te vereenzelvigen als men niet wilt zijn zoals die conditionering zich laat zijn. Anderzijds zou men het eigen gedrag en het gedrag van anderen kunnen loslaten als men als fictie kan aanzien omdat hun veronderstellingen niet overeenkomen met de realiteit. Aldus, wanneer men of wanneer zij tal van dingen als waar aannemen die niet waar zijn.

En als men die foute conditionering en fictie kan overstijgen, dan kan dat het doel worden. Dat kan men bekijken als een concept van vrije wil. Maar wat wilt men dan vanuit die vrije wil? Dat is daarom nog niet geweten. Het kan net onbepaald

blijven omdat men tal van conditionering uitsluit. Aldus, doordat men niet ingaat op die impulsen, zou men net minder kunnen weten wat men nu zou willen vanuit de vrije wil die men zou verkregen hebben. Bovendien, is deze vrije wil wel het antwoord?

34. Liefde is sterk

Wat stelt de wet van de sterkste voor?

Als de zogenaamde Achilles, held of niet, o zo sterk is maar een zwak punt heeft, dan kan het evenzeer gebeuren dat anderen die hiel breken opdat Achilles gevloerd kan worden en opdat anderen zich meteen de sterkste kunnen wanen. Maar zijn ze het? Of moesten ze die zwakke plek uitbuiten om zich zo sterk te kunnen voelen?

En als een sluwe vos de sterkste of slimste is, dan is het omdat anderen zich hebben laten misleiden omdat zij niet sterk of slim genoeg waren om die vos door te hebben. In het land der blinden is éénoog koning. En die andere éénogen zullen mogen instemmen met die koning of verbannen worden.

Als er slechts de wet van de sterkste of de wet van de slimste of sluwste was, dan was dit al ongeveer alles wat er over te zeggen viel.

Maar er is iets meer. En dat is de liefde. En zij die verbannen worden of monddood kunnen worden verklaard, zij kunnen mogelijk die liefde net des te beter leren kennen. Daar waar anderen zich de rug lijken toe te keren, daar kan men hen ook

wat de rug toekeren opdat men de armen kan strekken naar die mensen die zich graag zien.

De verliezer, de falende mens, die er des te meer mee kan geconfronteerd worden dat hij/zij totaal verloren heeft, die persoon kan een baken ontdekken in de liefde die onverbiddelijk voor zich kan blijven schijnen in de duisternis die daar net lijkt te falen. De liefde kan hem/haar sterken als de betekenis die ontbrak in de strijd die men wel degelijk verloor. Alleen kan het verlies ook tot een redding leiden.

Toch moeten we hierbij de liefde niet als heilig gaan beschouwen. De grens tussen heiligheid en schijnheiligheid is soms flinterdun. 'Heiligheid' kan evenzeer als een scherp mes zijn waarmee men, in de waan van de eigen onschuld, het gekwetste hart in tweeën klieft via de veroordeling die men maakt naar zich wanneer men zich als kwaadaardiger beschouwt dan dat men werkelijk is. Maar waarbij men zo heilig overtuigd is van de rechtvaardiging van dat oordeel dat men zich mogelijk zelfs van geen kwaad bewust is. Zo snel dat ze het kwaad uitspreken, zo snel zou men hun kwaad evenzeer kunnen ervaren. Maar die hele strijd is beter over.

35. Liefde en vrijheid

Normen schenken vrijheid en nemen vrijheid. Als men zegt dat men iets niet mag doen dan kan zich dat helpen maar evenzeer verbiedt het iets. Daarom zou men kunnen stellen dat het exclusieve aanpak is.

Er is echter ook een inclusieve aanpak. Waarbij het niet zo zeer gaat over wat men doet maar hoe men het doet. Men zou bv. een woord kunnen uitspreken dat verkeerd kan opgevat worden. Maar als men duidelijk maakt dat men het niet slecht bedoelt maar net goed bedoelt, dan blijft men mogelijk zorgzaam en dan schenkt men zich een vrijheid en dan legt men de verantwoordelijkheid bij de andere. De andere kan het nog steeds opvatten als fout, dat is dan zijn/haar norm. Maar die andere persoon is daarom nog niet juist. Het kan er evenzeer op lijken dat die persoon de vrijheid wilt ontnemen terwijl hij/zij niets misdaan had.

En wat maakt dat men geen schade zou willen aanrichten, zowel naar anderen als naar zichzelf? Wel, als men liefde in zich draagt, wat men kan, dan kan men die vrijheid uitoefenen zonder hierbij anderen schade te berokkenen. En eerder, om hen aan te tonen dat die vrijheid wel degelijk mag bestaan.

Zo geeft men als mens aan dat men in staat is om zelf in te schatten en aan te voelen wat mag gebeuren vanuit zichzelf. Opdat normen, die het voor zich zouden hoeven aan te geven, minder zouden hoeven. Toch kunnen normen dan alsnog een houvast bieden. Normen kunnen ook soms een zekere verrijking bieden.

36. Puurheid of puree

Puurheid is als een bel die zich beschermt tegen onzuiverheid maar die zich ook afsluit. Want al het gedrag waarvan men zich afsluit, is daarom niet kwaadaardig, ook al lijkt het

minder puur. Vandaar dat de vraag opduikt: Is die puurheid het waard om te leven volgens het isolement van die bel?

Ik betwijfel dat. Die puurheid lijkt de persoon te week te kunnen maken omwille van die overbescherming. De puurheid zelf lijkt, ja, puur te zijn, maar evenzeer lijkt een mens in staat te mogen zijn om zich ook net iets minder puur te gedragen als hij/zij hierbij niet zijn/haar zorgzaamheid naar zichzelf en anderen vergeet.

En bij het leven volgens die puurheid lijkt men evenzeer heiligheid en schijnheiligheid te kunnen verstrengelen. Als men bv. vanuit die puurheid sommige mensen zou mijden omdat ze te ondeugdzaam zijn volgens zich, dan sluit men hen uit, mogelijk zonder zich van iets kwaad bewust te zijn. Maar zulk gedrag kan leiden tot een waan van zelfrechtvaardiging waarmee de puurheid wordt gebruikt om zich te zuiveren van anderen. En diegene die wordt vermeden, moet het dan maar aanzien.

Toch werkt die strategie, wanneer ze zich zuiveren van anderen, kunnen ze des te meer zich goedaardig voelen in vergelijking met die 'ondeugdzame persoon'. En dan kunnen ze des te meer overtuigd zijn dat zij veel heilzamer zijn en zo kunnen ze hun eigen fouten vergeten. De zuivering werkt. En ik pas ze hier eigenlijk ook toe op mijn manier. Ik zuiver mij van hen. Maar niet door hen als diegenen te aanzien die kwaadaardigheid willen begaan, want dat is vaak niet het geval. Maar wanneer men verkeerd opgevat wordt en als slechter aanzien wordt dan dat men is, dan kan men dat als kwaadaardig aanvoelen. En dan helpt het om zich daarvan te zuiveren. Maar hopelijk zonder hen verkeerd op te vatten.

De hele kwestie is soms haast ironisch. Want diegene die wordt vermeden zonder dat hij/zij de grootste fouten heeft gemaakt, wel die persoon is verantwoordelijk voor die zuivering van hun geweten. Men zou al bijna kunnen stellen dat men hem/haar dankbaar zou moeten zijn voor die zuivering.

De ware moeilijkheid, de schadeloze puurheid, lijkt te kunnen ontstaan wanneer men vanuit zichzelf goed kan doen zonder zich meteen te aanzien als 'die goede persoon' met die goede wil in zich. Want zo is men meteen verleid tot goedheid. Terwijl het beter lijkt, maar moeilijker is, om in staat te zijn tot goede daden zonder te gaan genieten van die eigen blij van goedheid. Want anders zou er immers meteen het risico ontstaan dat men zich beter voelt dan dat men is.

37. Gebonden aan zichzelf

Men bestaat. Voor sommige mensen is dat zo evident. Hun eigen bestaan, hun eigen identiteit is zo belangrijk voor hen. Ze kunnen er niet uit ontsnappen. Voor anderen is haast net andersom. Ze bestaan ook maar ze zijn haast vergeten hoe ze zoal kunnen zijn. Ikzelf ben vaak afwezig uit mijn eigen bestaan. Ik zit de dagdromen, ik loop maar wat rond. Ik laat mezelf niet zijn.

Het lijkt toch belangrijk te zijn om te zijn. En dat kan heel spontaan gebeuren. Zoals bij de ervaring van het moment waarvan men zelf deel uitmaakt. Of het gedrag dat opduikt in zich en die een blij geven van hoe men is.

Hoeft men zich daar dan mee te vereenzelvigen? Zeker niet. Iedereen gedraagt zich soms op een wijze waarmee men zich niet wilt vereenzelvigen. Maar men hoeft misschien evenmin een controle te gaan uitoefenen over zichzelf om een vreemde uitval of ervaring te voorkomen. Omdat men dan die hele spontaniteit gaat aantasten. Ik ga er hierbij van uit dat men wel degelijk in staat kan zijn om zich spontaan en redelijk te gedragen.

En zo ontstaan er dan ervaringen van zichzelf en dat kan vreugde geven.

38. Eerlijkheid

Eerlijkheid is ruim. Het gaat niet alleen over eerlijk zijn tegen anderen. Het gaat ook over eerlijk zijn tegen zichzelf. Als men bv. iets verlangt, is dat wat men echt wilt? Als men niet eerlijk is tegen zichzelf dan zal men zichzelf iets wijsmaken. Dat is evenzeer zo wanneer het gaat over moralen. Is het onderhouden van bepaalde moralen datgene wat men echt wilt? Zo niet, dan zal men zichzelf ook iets wijsmaken.

Eerlijk zijn tegenover zichzelf voorkomt zulke zaken. En voor diegene die toch niet zou vervallen tot immoreel gedrag wanneer hij/zij bepaalde moralen zou laten vallen, wel hij/zij kan dat dan prima doen. Zo kan die persoon losbreken van een bepaald concept van goedheid of 'het goed willen zijn' dat misschien niet goed is voor zich.

39. Trauma

Het trauma creëert een kloof in zichzelf. Dat is hoe ik het in mijn simpele opvatting bekijk. Iemand kan sterk zijn maar het trauma kan zo ingrijpend zijn dat de persoon niet sterk genoeg blijkt te zijn. En dan verdwijnt de kracht dat die persoon had. Dat is deel van het trauma. De persoon kan niet meer zijn zoals hij/zij was.

Maar die persoon kan niet zomaar opgeven. Die persoon wilt nog steeds sterk zijn. Maar er is een kloof. Een kloof tussen die gekwetstheid en de woede waarmee hij/zij zich probeert te verweren. Maar het mogelijk niet echt kan omdat die woede zelf weinig lijkt op te lossen. En mogelijk meer problemen kan veroorzaken opdat men niet kan opkomen voor zichzelf en opdat men opnieuw gekwetst kan raken.

En dan dient men dingen te aanvaarden. En soms zal men dan zo zwak zijn dat men dingen aanvaardt dat men niet hoort te aanvaarden. Omdat men niet weet hoe dat men zich sterk kan gedragen.

En andere mensen kunnen die zwakte waarnemen en zich dan sterk voelen wanneer ze iemand zien die toch niet kan opkomen voor zichzelf. En zij kunnen daar mogelijk van profiteren. Ze kunnen zich sterk voelen ter uitbuiting van uw zwakte en als men dan woede uit naar hen, dan kunnen ze evenzeer tevreden vaststellen dat ze zich hebben kunnen uitlokken tot iets waarvan zij inzien dat men het zelf eigenlijk niet wou. Waarbij men zich dan evenzeer de zwakkeeling en dwaas kan voelen.

Maar hoe naait men die kloof van het trauma dan toe? Er is veel aanvaarding nodig. Maar evenzeer veel ontkrachting van de omgeving. Waarbij men dan leert in te zien dat de omgeving niet altijd zich zo sterk en zelfzeker of zelfs moreel superieur dient op te stellen. Omdat het misplaatst is.

Er zal ook ontkrachting zijn van zichzelf ter aanvaarding van wat er plaatsgreep. Leren aanvaarden dat men de dwaas was, dat men niet sterk genoeg was. Maar als men dan sterk genoeg is om niet de moed te verliezen, dan kan men er sterker uitkomen.

Om opnieuw te kunnen zijn op een wijze die zich ligt, niet gebukt onder anderen of het verleden, dat is de genezing van het trauma. Om het los te laten omdat anderen zichzelf en de waarheid hebben voorbij gestreefd in hun oordeel en positie naar zich. Uiteindelijk dient men niet iemand te zijn voor anderen. Men dient iemand te zijn voor zichzelf. En natuurlijk ook voor zij die zich graag zien.

Maar de kwestie is: Anderen kunnen zich niet ontnemen wie men is. Dat kan men alleen zelf. De moeilijkheid is dat men na een trauma opnieuw dient te ontdekken hoe men zichzelf kan zijn. Want men lijkt niet terug te kunnen naar die persoonlijkheid die er was voor het trauma.

40. De ondeugende mens

Het mens zijn, dat verandert doorheen de tijd. Honderden jaren geleden had het meer te maken met God. Daarna meer met de idealen van de Verlichting. Nu lijken beide facetten voor een stuk te zijn afgebrokkeld. Mensen worden blootgesteld aan tal van dingen die niet zo Godsvruchtig lijken te zijn, zoals via films en het internet. Geen wonder dat ze dan niet zo Godsvruchtig zouden opgroeien.

Ook vooruitgang als ideaal uit de periode van de Verlichting, lijkt veranderd te zijn. Vroeger waren het barre tijden. Technologische vooruitgang was broodnodig. Nu is technologische vooruitgang voor een groot stuk iets dat ons dingen schenkt die we niet nodig hebben maar misschien wel verlangen. Of soms zelfs helemaal niet verlangen, terwijl het toch maar nagestreefd wordt.

Wij leven in andere tijden. Het moreel willen zijn, is des te evidentier wanneer men zulke pure idealen nastreeft. Als men die idealen vergroeid is, dan lijkt het moreel zijn net iets abstract te zijn dat steeds minder lijkt aan te leunen bij het mens zijn.

Morele subjectiviteit lijkt dan een opmars te maken. Wat ik moreel vind, is dan des te meer iets dat eigen is aan mij persoonlijk. Maar mij lijkt dat geenszins te mogen betekenen dat men zich immoreel zou horen te gedragen. Dat zou immers een doorstoken kaart zijn.

Ondeugendheid, passie, een zekere gretigheid, dat lijkt dan weer net, vanuit een subjectief standpunt, moreel te kunnen

zijn zolang men het geweten er niet bij verliest. Diegene die het geweten behoudt, lijkt net diegene te zijn die het best de ondeugendheid kan beleven. Omdat hij/zij beter kan voorkomen dat men zelf, of dat de andere, zou worden verleid tot immoreel gedrag. Opdat een zekere liefde voor elkaar niet zou worden weggegooid in ruil voor macht en onverschilligheid. Het geweten zou zich des te meer op het 'juiste pad' houden, aldus dat ondeugende pad. Maar met ondeugend bedoel ik zelf eigenlijk: niet ondeugend maar op te vatten als ondeugend.

En het geweten, dat is een vorming van wat moreel is. Vandaar het morele inzicht noodzakelijk lijkt om niet af te glijden naar het immorele bij de beleving van het amorele. Wat de beleving van verlangens, is vaak van amorele aard. Men kan die beleving moreel vinden vanuit het subjectief standpunt. Maar ze lijken dan nog eerder amoreel van aard te zijn. En ze kunnen snel immoreel van aard worden tenzij men dat zelf kan voorkomen en handhaven.

Vandaar dat ik de stereotype gedachten van goed en slecht, of van het spreekwoordelijk Engeltje en het Duiveltje, voor een stuk misplaatst vindt. Natuurlijk, mensen kunnen immoreel gedrag 'goed' vinden. En dat is dan volgens mij een corrumpering, of ze dat nu zelf vinden of niet.

Maar daarnaast is er tal van gedrag dat in mijn ogen niet als immoreel zou hoeven aanzien te worden terwijl het toch als slecht of fout kan bekeken worden. En diegene met een geweten is helder genoeg om een onderscheid te maken. Als er bij de beleving van dat gedrag bv. werkelijke liefde behouden blijft, dan is dat gedrag misschien niet zo fout als dat het zou

kunnen lijken vanuit een andere interpretatie. En slechts diegene met een goed gevormd geweten, kan zulke dingen vrij correct inschatten.

De wil, zie ik het liefst als ondergeschikt aan een levensstijl. Sommige mensen willen bv. een wil om zich sterk te voelen. Ze doen bv. een vrij zware inspanning opdat ze in zichzelf kunnen geloven. Maar dat kan vaak evenzeer gepaard gaan met een zekere verwennerij tussendoor.

Of ze hebben een wil om goed te zijn. Maar dan kunnen ze er evenzeer onder lijden. De Heilige zal lijden, tenzij misschien die Heilige die de eigen schijnheiligheid enorm kan verdoezelen. Hoeft men dan niets goed te doen? Wel, als men de liefde in zich heeft, dan zal men spontaan zorgen voor zij die men graag ziet. Daar is haast niets aan te doen. Om nog beter zijn best te doen, lijkt een nobele maar zware inspanning te zijn.

41. Deugdzame onwetendheid

Ik dacht dat het Socrates was die zei: “Het enige dat ik weet is dat ik niets weet.” Als alles te weten is en men weet niets, dan lijkt dat de uitspraak van een dwaas te zijn. Als onze kennis beperkt is en ontoereikend is om tot een volledig begrip te komen, dan kan het net een heel belangrijk inzicht zijn om te beseffen dat de eigen kennis ontoereikend is. Uiteindelijk, elke keer men beseft dat men iets niet weet, dan komt men iets te weten. Want eerst wist men niet dat men het niet wist. En na het besef weet men wel dat men het niet wist.

Het stelt zich open tot het onbekende, waarvan men mogelijk niet wist dat het onbekend was. Zo kunnen we ontsnappen aan onze eigen naïviteit.

Socrates was geen voorstander van de Atheense democratie die er toen heerste. Toch lijkt de moderne democratie rekening te houden met het principe van Socrates. Men heeft immers de macht opgedeeld. Er is enerzijds de rechterlijke, uitvoerende en wetgevende macht. Maar er is ook de verdeling van macht tussen het volk en de politici. De parlementaire democratie is ongetwijfeld een goede middenweg die de rijke minderheid beschermt tegen het volk. Want in een directe democratie zouden zij overgeleverd kunnen zijn aan de macht van het volk.

Maar toch is de parlementaire democratie ook het resultaat van een heel belangrijk inzicht, namelijk, dat een dictatuur of oligarchie ook geen goed idee zou zijn. Anders gezegd, dat alle macht geven aan iemand of aan een elite, veel te riskant is. En waarom? Omdat het te riskant lijkt. Men weet niet hoe het zou uitdraaien. En daar zit het Socratische inzicht: Men weet het niet. En daarom verdeelt men de macht. Dat lijkt mij een heel belangrijk filosofisch inzicht te zijn geweest.

En zo is het ook voor zichzelf. Het eigen onbesef zet zich voor een voldongen feit. En toch kan het net een belangrijke verrijking zijn van het eigen leven. Omdat het nog beter is om te beseffen dat men iets niet weet dan om te denken dat men het wel weet... terwijl dat eigenlijk niet waar is.

42. Disciplinering

Omwille van onze onvolledige kennis, zal de persoon die gedisciplineerd wordt vaak deels fout benaderd worden. Maar die persoon zal de disciplineringsmaatregelen moeten dulden (of zogenaamd moeten dulden) omdat die disciplineringsmaatregelen doorgaat voor het goede. De persoon die zich straft meent immers te weten wat goed is voor zich. En het is de hele bedoeling dat men dat leert inzien. Maar ondertussen zou men nog steeds voor een stuk verkeerd kunnen opgevat worden. Dus het is een beetje alsof ze zich doen struikelen opdat men deugdzamer zou kunnen opstaan. En daarin schuilt natuurlijk de corrumpering. Het gaat niet echt over wat volkomen juist is. Het gaat over de aanvaarding dat wat men aangeleerd wordt via de disciplineringsmaatregelen als juist dient te worden voor zich in een heilzame indoctrinatie.

Maar dat werkt. Alleen is het niet ideaal. Het kan mensen bv. een gevoel van oppervlakkige morele superioriteit geven waarin ze zich als superieur kunnen aanzien t.o.v. diegenen die zulke disciplineringsmaatregelen niet hebben aangeleerd. Wat dan leidt tot schijnheiligheid.

Toch is het niet bedoeld als kritiek. Ik denk dat die aanpak niet ideaal is maar wel succesvol is. Ik denk ook dat de indoctrinatie of corrumpering die voor een stuk eigen zal zijn aan die aanpak ergens intuïtief kan begrepen worden door de persoon die de disciplineringsmaatregelen toepast. Het lijkt immers de hele bedoeling te zijn om de persoon te laten gehoorzamen aan de wil van de persoon die disciplineert, zelfs wanneer dat duidelijk ten koste gaat van de wil van de persoon die

gedisciplineerd wordt. En toch kan men het opvatten als zijnde succesvol omdat het mensen succesvol kan laten zijn. Men kan bekomen wat men wilt bekomen. Het is coherent.

Voor diegene die een alternatieve aanpak wilt, is er een andere disciplineringsmogelijkheid, namelijk, om het gedrag dat werkelijk ondeugend is te vervangen door een ander gedrag dat niet of nauwelijks ondeugend is, maar dat men evenzeer kan verlangen. Maar omdat men het minder zou kunnen verlangen, straft men zichzelf ook ergens. Men ontzegt zich iets. Maar men verkrijgt ook een controle.

Het verschil hier, is dat het minder dubieus is. Men is eerlijker met zichzelf. De eerste disciplineringsmogelijkheid die werd besproken, lijkt niet echt om eerlijkheid te gaan. Het lijkt daar de bedoeling te zijn om mensen te binden aan datgene wat deugdzaam is op een manier die zelf niet altijd deugdzaam is. En die dubbelzinnigheid kan ergens ingebakken raken in de persoon.

De alternatieve aanpak tracht om dubbelzinnigheid tegen te gaan. En het geeft controle aan zichzelf opdat men zelf de eigen inschattingen kan maken.

En daarnaast, de kwestie is ook, vanuit onze subjectieve opvatting kan het ondeugdzame als het deugdzame zijn. Ik bedoel niet datgene dat werkelijk stout is maar datgene dat stout kan aanvoelen. Wij kunnen bv. een paar goede biertjes of goede seks verkiezen boven een wandeling in de natuur.

En bv. zo'n wandeling in de natuur, wat we als het deugdzame kunnen zien, voelt daarom dus niet deugdzaam aan. Het kan moeilijk zijn om dat werkelijk als deugdzaam te kunnen laten aanvoelen. Het kan moeilijk zijn om het te verlangen net

omdat het niet zo deugdzaam zou aanvoelen als dat men het zou willen. Zulk gedrag kan men ook net bekijken, net zoals in die disciplinerende, als een gedrag dat een zeker afstraffing inhoudt. En eens men deze benadering inneemt, kan men net alsnog naar bv. die wandeling in de natuur gaan verlangen. Om het ondeugdzame, zoals bv. die biertjes, seks, of wat dan ook, af en toe niet te hoeven verlangen. Of niet uitsluitend te verlangen.

Toch is die alternatieve aanpak nog onvolledig. Er lijkt ook liefde nodig te zijn opdat men zichzelf kan binden en samenhouden in een klimaat van verdeeldheid. Alleen is die liefde misschien soms niet het enige wat men verlangt of nastreeft.

43. De liefde overwint

De meerderheid van de mensen kiest voor een pad dat naar de onschuld neigt. Ze maken fouten maar ze perken die ook in omwille van een geweten. In momenten van overmacht, zoals bv. bij iemand die in paniek slaat tijdens het rijden met de auto en net hierdoor een ongeluk veroorzaakt, of zoals bij iemand die de controle verliest omdat hij/zij het zo moeilijk heeft en hierdoor agressief wordt, wel in die momenten kan de persoon schade aanrichten. Maar in die momenten weet de persoon ook dat er overmacht was.

Dat is evenzeer zo wanneer iemand bewust stoute dingen doet. Maar ook dan zullen de meeste mensen die schade inperken omdat hun geweten hen begint te tarten.

Dus het eindresultaat is dat mensen op zoek gaan naar een onschuldiger pad.

De cultuur lijkt echter soms zo gemaakt te zijn dat het zich de onschuld lijkt te willen ontnemen. En mensen weten dat. Als iemand zich bv. begroet, dan is men geneigd om de andere ook te begroeten omdat men anders als onbeleefd zou kunnen worden opgevat. Waardoor het lijkt dat mensen zich aan normen dienen te houden omdat zij anders negatief zouden kunnen beoordeeld worden. En dat is iets dat mensen in het achterhoofd kunnen houden. Zij kunnen zich bewust zijn dat ze zich dienen te verduidelijken om te voorkomen dat zij fout zouden worden opgevat. Met het mogelijke gevolg dat er dan negatief en onterecht over zich zou kunnen worden geroddeld. Alsof de cultuur probeert om zich schuldiger voor te stellen dan dat men werkelijk is, hierbij ingaand tegen dat meer onschuldige pad dat de persoon wenst te nemen.

En zo kan de cultuur liefdeloos overkomen. En dat kan zich verscheuren. Het kan de liefde in zich ontnemen.

Echter, als men uiteindelijk zulk vertrouwen heeft in de eigen relatieve onschuld en als men zich niet langer laat verscheuren omdat men inziet dat de omgeving schuldiger kan zijn in hun oordeel over zich dan dat men werkelijk is, dan kan men net liefde krijgen. Dan kan men de omgeving als schuldig bekijken, ze het daarom niet kwalijk nemen, maar dan men de omgeving ontkrachten van legitimiteit. Men kan ze doorzien. En dan zou men mogelijk net de bevestiging krijgen van de eigen onschuld i.p.v. de eigen schuld, zoals men die dan zou waarnemen vanuit het oogpunt van de andere. En zo wordt men niet verscheurd maar net versmolten. Bevestigd in de

eigen onschuld die men herkent, ongeacht het oordeel van anderen. En dat gevoel van meer verenigd te zijn met dat onschuldiger pad, dat creëert het liefdevolle gevoel.

44. Dialoog

Hoe te bepalen wat sterk of zwak is? Eén maatstaf is om diegene die de bovenhand haalt, sterk te noemen. Maar dat lijkt niet de beste maatstaf te zijn. Is diegene die zinloos geweld uitoefent sterk? Of diegene die vals speelt? Vele mensen zouden vinden van niet, zelfs wanneer die persoon ermee zou weggelaten. De persoon kan weliswaar sterker voorkomen wanneer die succesvol is, maar het is min of meer dezelfde persoon. Dus die kracht of macht dat hij/zij dan zou hebben, is een bedrieglijke façade.

Men zou mogelijk een uitzondering of gedeeltelijke uitzondering kunnen zien bij iemand die eerst macht misbruikt om daarna, eens hij/zij de macht heeft, die macht te gebruiken voor grootse dingen. Maar dat lijkt ook echt wel uitzondering te zijn. Een dictator die bv. megalomaan zal daarna misschien ook niet geneigd zijn om een goedaardige of nobele heerser te zijn.

Maar mensen streven dus regelmatig tal van macht na. Ze proberen om te profiteren van de zwakte van iemand anders om zich dan sterk te wanen, ten koste van de andere. En die kost hoort er niet te zijn. Aldus, als zoiets plaatsgrijpt, dan kan men er maar beter tegen kunnen. En dat gaat des te beter wanneer men de andere dan niet als sterk aanziet.

De kwestie is, dat er een discussie gaande is. Men hoeft dat zo niet te zien. Maar in quasi alles is een dialoog te vinden. Alleen wordt die dialoog vaak niet met elkaar gevoerd. Zelfs iemand die zinloos geweld uitoefent, doet dat vast niet zomaar. Er is vast een reden. Alleen is er geen dialoog met elkaar, het zinloze geweld wordt een methode om de dialoog uit de weg te gaan. En dat is dan het zwakke element. Het is alsof men dat geweld moet gebruiken om een standpunt te maken omdat men het niet kan via een dialoog of een discussie waarbij men elkaars standpunten in overweging brengt. Om zo tot een afgewogen conclusie te komen. Maar in plaats daarvan gaat men de discussie uit de weg. En dat is de zwakte, volgens mij.

Maar zelfs wanneer zij een dialoog met zich uit de weg gaan, is er nog steeds een dialoog. Als iemand bv. aandacht wilt waarvan men vindt dat hij/zij die niet verdient, dan kan men het mijden om hem/haar die aandacht te geven. En zo voert men een dialoog. Men legt iets van zichzelf in die dialoog.

Als iemand net de verkeerde aandacht zou krijgen doordat men het contact mijdt, dan kan men net een contact aangaan. Maar men heeft dan ook nog altijd een keuze in het bepalen van de aard van dat contact.

En zo is er dus een dialoog gaande. Maar ergens is het zwakzinnig wanneer mensen niet elkaar kunnen praten. En de kwestie blijft: Is men zwak wanneer men een dialoog die er eigenlijk niet is omdat men niet met elkaar praat, uit de weg gaat? Misschien kan het soms evenzeer als sterk aanzien worden om zulke pseudo-dialogen uit de weg te gaan, ook al zouden andere mensen dat net als zwak aanzien, vanuit het standpunt waarmee zij zich opvatten.

45. Dood en leven

Is er leven in het leven? Of is er leven in dood? Of is er dood in de dood? Of is er dood in het leven?

Ergens is het goed dat er leven is in het leven. En niet goed dat er dood is in het leven. Ik bedoel dan eigenlijk: doodsheid. Als men een leven leidt met de bedoeling om er leven uit te laten ontstaan... maar men voelt net alsof men geleefd wordt opdat er ergens een onderliggende doodsheid schuilt in dat leven, dan is het misschien beter om die doodsheid te bestrijden door niet dat leven te leiden. En dan schuilt er net leven in de doodsheid. Doordat die doodsheid zich leidt naar een ander leven. En toch is doodsheid niet altijd zo. Soms is doodsheid gewoon datgene dat men dient te laten omdat het dood is voor zich.

Maar wat met moralen? Leven willen laten ontstaan uit leven, dat kan evenzeer inhouden dat men wilt zorgen voor iemand. Als die zorgzaamheid zich evenzeer het leven lijkt te ontnemen, dient men die moraal dan te laten vallen? Is de moraal dan immoreel? Wordt het immorele dan een moraal?

Wel, niet noodzakelijk. Men hoeft niet gewetenloosheid als een positieve kracht te gaan aanzien omdat het zich toestaat om zonder problemen van het geweten een andere levensstijl te leiden. Maar men hoeft het ook niet te negeren. Het leven dat zich niet diende, is ook niet het leven waartoe men dient te hervallen.

Men dient het eigen geweten niet verkeerdelijk te laten prikkelen door zij die zich lijken te moraliseren en het

misschien niet horen te doen omdat ze over hun eigen fouten lijken te kijken en over uw relatieve onschuld, ervan uitgaande dat men inziet bij zichzelf dat men zichzelf kan vertrouwen op moreel vlak. Dan is het vast beter om wat gewetenloos te zijn naar zulk gedrag zodat men daar niet te gevoelig of week is.

Men dient ook niet te denken dat men zelf zo moreel is, want tenzij men ware onschuld nog in zich heeft, zal men vast neigen naar een zelfvoldaan gedrag dat niet zo onschuldig is. Dat 'morele' aspect is niet moreel. Daar dient men gewetenloos te zijn om het geweten te prikkelen zodat men dat kan voorkomen.

Evenmin dient men niet het geweten verkeerdelijk te laten prikkelen door zij die dat van zich vragen vanuit hun onschuld. Men kan zorgzaam zijn naar hen. Maar het dient te gebeuren onder de eigen voorwaarden. Zo niet, dan zal er doodsheid ontstaan. En die doodsheid zal mogelijk geen van beide dienen.

Men dient niet zo goed te zijn als anderen van zich vragen vanuit hun heiligheid of vanuit hun schijnheiligheid. Noch dient men zelf zo goed te zijn of zich zo goed voor te doen vanuit de respectievelijke heiligheid of schijnheiligheid.

Wat goed is, dient te gebeuren op een wijze die goed is voor zich. Maar evenmin lijkt men het goede meteen te hoeven laten omdat het niet goed zou zijn voor zich. Want het goede laten vallen, is misschien ook niet goed voor zich.

En zo kan men dan nu moralen vormen: Gedraag je niet zoals de andere wilt dat jij zich gedraag voor hem/haar als dat niet is zoals jij dat wilt.

Zo mijdt men gehoorzaamheid en beschermt men de eigenheid door ongehoorzaamheid. Zo mijdt men ongewilde macht over zich.

De andere moraal is: Gedraag je naar de andere zoals jij je wilt gedragen naar hem/haar zolang dat de andere dat ook zou kunnen willen dat jij jou zo gedraagt naar hem/haar.

Zo beschermt men ook de eigenheid en mijdt men bepaalde macht over de andere opdat zijn/haar eigenheid zou beschermd worden.

Een derde moraal: Gedraag je naar de andere zoals hij/zij dat niet wilt als hij/zij zich gedraagt zoals jij dat niet wilt.

Wel, die moraal lijkt meer op wraak uit te draaien. Het lijkt me best om enkel aan die moraal te voldoen wanneer men niet uit is om de andere een lesje te leren, maar wanneer men uit is om zich te gedragen zoals men dat zelf wilt, ook al zou het dan niet zijn zoals de andere dat wou. Aldus, wanneer het niet gaat om de andere een lesje te leren maar wanneer het gaat om zich te gedragen zoals men dat zelf wilt, zonder iets kwaad te willen doen, ook wanneer de andere dat niet graag heeft dat men zich zo gedraagt.

Die moraal is er een beetje op uit om de andere macht te ontnemen omdat men vindt dat de macht van de andere ongepast is. Maar vaak hoeft dat niet te betekenen dat men de andere aanvalt. Het kan vaak symbolisch al voldoende zijn dat men zich van de macht van de andere niets aantrekt.

Dat zijn de algemene regels. Maar om te begrijpen wat dat zou inhouden in de praktijk, is allesbehalve simpel.

Schijnheiligheid straft hierbij zichzelf. Als men schijnheilig is, bedoeld of onbedoeld, dan is er een valse onschuld. Als mensen zich onschuldiger gaan vinden dan zich, dan kunnen ze onbedoeld hun eigen onschuld misbruiken doordat ze niet doorhebben dat ze zelf niet noodzakelijk onschuldiger zijn (of worden) dan zich. En dan wordt het een evenwichtsoefening. Diegene die onschuldig probeert te zijn en fouten maakt, zal het misschien ook niet graag dulden dat anderen zich bekijken als iemand die niet deugt of minder deugt. Net omdat die persoon zijn best doet.

Dat is de moeilijkheid van onschuld. Het kan al snel een façade worden omdat het zo moeilijk is om zo onschuldig te zijn als de onschuld die men eigenlijk wel in het hart draagt. En zo kunnen mensen blijven vast hangen aan een onschuld die ze zo makkelijk zelf af en toe een beetje de das omdoen. En dat is perfect verstaanbaar. Ze kunnen dat proberen te bestrijden door hun eigen gebrek aan onschuld steeds te bevechten. En dat is ook logisch, tot op zekere hoogte. Maar dat werk zou ook nooit stoppen omdat het heel moeilijk kan zijn om als de onschuld zelve te zijn.

Vandaar dat het misschien beter is om de onschuld niet in zulke mate na te streven zodat men zulke problemen kan mijden. Wat niet wil zeggen dat men niet verantwoordelijk dient te zijn, natuurlijk dient men dat wel te zijn. Maar men dient het hele beschreven spektakel te overzien. En misschien is het dan niet slecht dat men niet streeft ter behoud van de onschuldigheid die men zichzelf wilt toe-eigenen, maar dat men ze zich ook niet laat ontnemen, daar waar ze er wel nog is. Het is moeilijk om beter te zijn als dat men zal zijn. Maar men dient ook niet minder te zijn als dat men zal zijn.

46. Somber en opgewekt

De mens kan vast best zowel leren om gelukkig te zijn en ook om ongelukkig te zijn. Natuurlijk, ongelukkig zijn, dat heeft zo'n negatieve bijklank. Wie wilt er nu ongelukkig zijn? Maar ergens lijken we wel een beetje noodzakelijkerwijs ongelukkig te leren zijn omdat wij niet heel de tijd gelukkig kunnen zijn.

Wij ervaren somberheid, triestigheid, soms ook gelatenheid. Maar we hoeven ons hoofd niet te laten hangen. Het is een deel van het leven. Een noodzakelijk deel. Soms zouden we echter evenzeer kunnen vergeten dat we ook opgewekt mogen zijn. Niet voor altijd. Maar wel af en toe. Aldus, om onze voorafgaande teleurstellingen en kwetsuren niet in de weg laten staan om af en toe te pogen om is gelukkig te zijn. We kunnen het alleen niet forceren. Want dan gaan we in tegen onze eigen natuur en doen we onszelf haast agressie aan.

47. Vertrouwen of niet?

Vertrouwen is goed wanneer men het vertrouwen kan vertrouwen. Iemand hoort enkel het vertrouwen in zich te leggen dat gewaarborgd zal worden door zich. En daarom dient men iemand geen vertrouwen in zich te laten leggen dat niet zou gewaarborgd worden. Ook al zou men dat vertrouwen willen waarborgen, soms is dat toch moeilijk. En dat vertrouwen in zich, hoort er dan misschien beter niet te zijn omdat het kan leiden tot leed en wantrouwen.

En dat wantrouwen kan dan schade toebrengen aan beiden. Als men ziet dat iemand niet langer het vertrouwen heeft in zich, dan zal men ook voor een stuk het vertrouwen in die persoon kunnen verliezen omdat men het wantrouwen ziet bij hem/haar.

En als iemand zich wantrouwt en toch het vertrouwen vraagt van zich, dan zou men dat vertrouwen nog steeds kunnen geven. Maar het is misschien niet gezond of gepast om dat te doen. Want als die persoon zich wantrouwt, dan kan men die persoon mogelijk niet vertrouwen terwijl hij/zij toch het vertrouwen van zich vraagt. En dan kan men nagaan wat voor vertrouwen men nog kan bieden.

48. Onschuld is gratis

Sommige mensen zullen zich beter voelen dan zich op basis van uw fouten. Of beter, op basis van wat zij zien als uw fouten. Zo kunnen ze zich voeden op uw schuld of zogenaamde schuld om henzelf de onschuld toe te eigenen.

Vergeving kan bestaan. Maar de vraag is in welke mate de vergeving zelf hypocriet is omwille van het toedekken van de eigen schuld en de schuld van anderen terwijl ze uw schuld wel erkennen als schuld... maar dan wel vergeven. Dat kan evenzeer als een goedbedoelde vernedering lijken, ongeacht dat men misschien wel degelijk fouten gemaakt heeft.

Maar echte onschuld heeft iets te bieden. Het is een rijkdom in zichzelf. De onschuld die men verloren heeft, die krijgt men

niet zomaar terug. Maar de onschuld die men behouden heeft, hoeft men zichzelf ook niet te laten ontnemen.

Bovendien zijn er verschillende soorten onschuld. Er is onschuld op moreel vlak. Maar er is ook onschuld op amoreel vlak, wat wil zeggen, onschuld die niets met moraliteit te maken heeft. Het zou bv. kunnen gaan om een onschuldige beleving van plezier. Men doet iets dat zich plezier geeft. Men voelt daar vreugde van. Het heeft niets met moraliteit te maken maar het kan zich wel verrijken. En men kan dat doen, ongeacht wat andere mensen van zich denken.

49. Zichzelf zijn

Men is haast altijd zichzelf. Er zijn uitzonderingen, zoals wanneer men onder invloed van drugs is, of onder hypnose is. Maar algemeen gesproken is men zichzelf. Dat is de logica zelve.

Dus men is reeds zichzelf. Men hoeft er niets aan te doen. Maar als men er iets aan doet, dan kan het net fout lopen. Want ook al is men zichzelf, hoe men zich gedraagt, zal niet altijd zijn zoals men zich wou gedragen.

En hoe komt dat? Bijvoorbeeld omdat men denkt dat men zich zus of zo dient te gedragen voor iemand anders, opdat hij/zij zich zus of zo benaderd zou voelen. Echter, als het eigen is aan zichzelf om niemand iets te willen misdoen, dan kan men misschien best zichzelf toestaan om zich te gedragen zoals men zich wilt gedragen.

En hoe doet men dat? Wel, men zou zich eerst bewust kunnen worden dat men reeds zichzelf is. En dan kan men proberen te voorkomen dat men zich zou gedragen zoals men zich niet wilt gedragen. En dat kan men doen door zichzelf in zichzelf te dragen. Men is niet zomaar zichzelf. Ik bedoel, ja, men lijkt sowieso zichzelf te zijn. Maar om ook te zijn zoals men wilt zijn, kan men zich niet eender hoe gedragen.

Er is tal van gedrag dat zich in zekere mate ligt. En afhankelijk van hoe men zich gedraagt, met de bijhorende redeneringen, zal men zich anders bewust zijn van zichzelf. Dus men kan zich op tal van wijzen bewust zijn van zichzelf. Best goed eigenlijk. Maar dat wil zeggen dat de eigenheid misschien iets te relatief zou zijn, tenzij men zorgvuldiger probeert om zich minder te verliezen in de eigen gedachten en gedragingen.

50. Meester van zichzelf

Wel, het is niet de bedoeling om de meester van zichzelf te zijn. Omdat het veronderstelt dat men in een positie is waarin men het juiste oordeel kan maken. En vanaf men dat denkt, is er vast iets mis. In impliciete zin kan het natuurlijk wel net positief zijn om meester van zichzelf te zijn, maar het zou dan inhouden dat men meester is door geen meester proberen te zijn. Men heeft de controle over het leven nodig maar het lijkt me beter om die controle niet expliciet te willen. Het lijkt me beter wanneer men vanuit zichzelf gewoonweg niets doet dat men niet zou willen. En dat lijkt makkelijker te zijn wanneer men zich niet in een positie van een meester plaatst. Omdat

men dan zelf aan zichzelf kan vertellen wat men mag doen en niet mag doen, terwijl dat daarom niet altijd goed is voor zichzelf of anderen.

En ik vraag me hetzelfde af over zorgzaamheid. Men kan iemand willen zijn voor iemand anders omdat het goed zou zijn voor die persoon dat jij zo bent voor die persoon. Een voorbeeld. Maar dat lijkt mij ook een kost te dragen. De kwestie is niet: wees niet zorgzaam. Wees maar zorgzaam maar net dan lijkt het me soms evenzeer positief om de andere ook vrijer te laten door niet iemand specifiek te willen zijn voor die persoon. En om meer gewoon zichzelf te zijn... met een zorgzame aard.

Kort besluit

Ik leek een droom te zijn in mijn eigen leven. En soms was die droom eerder een nachtmerrie. Ik ging stuk. Ik kwam veel te weten. Wat nu? Ik ben er nog steeds. Mijn vrijheid ben ik nooit bekomen. Toch geen externe vrijheid. Er is altijd innerlijke vrijheid. Ik kan mezelf zijn. En ik kan in aanzienlijke mate voorkomen dat ik mezelf verlies in de wervelstromen van het leven. Het is gevaarlijk om te denken dat ik mezelf kan realiseren. Dat was de droom die mislukte. Misschien kan ik hier en daar zo'n droom weer een beetje opvissen. Maar vooral dien ik te voorkomen dat ik de controle over mijn innerlijke vrijheid zou verliezen. Ik dien mezelf te zijn en daaruit kan ik dan vertrouwen scheppen.

Het leven is alles, de dood is niets. Puur leven kent geen doodsheid. Maar in elk leven zal wel doodsheid schuilen want overall is er vast een sleur en zwaarmoedigheid. Tenzij, in die vreugde die het leven zelf is. Men is het leven niet. Maar in het leven schuilt het leven. Als een geschenk dat zich verrijkt, zolang men niet afwijkt van wat het leven van zich vraagt.

Het leven is niet slechts moreel. Liefde kan zich sterken en verrijken. Maar zorgen voor iemand kan ook als een sleur worden. En daarin schuilt dan weer doodsheid. Vanaf we een kader aan het leven gaan toeschrijven, trachten we om het leven te laten voldoen aan de eigen normen. En het leven heeft altijd haar eigen zeg.

Men kan plezier beleven, opgaan in seksualiteit. Amorele zonden die zich verrijken maar evenzeer zich binden aan een levenswijze die niet vrij is van sleur. Het leven is ook niet slechts amoreel.

Men kan macht misbruiken. De waarheid verkondigen daar waar die eigen waarheid dun bezaaid is met waarheid. Maar ook zo bindt men zichzelf aan dun bezaaide 'waarheid'. Men beseft mogelijk niet dat er doodsheid schuilt aan het kader dat men heeft gecreëerd. Maar net dat is dan het misbruik dat men zichzelf heeft toegedaan wanneer men slechts bereid was om te geloven in de fel belichte omkadering, die zich blind maakt voor de waarheid die er niet in past. En zo is het leven ook niet immoreel, ook al kan er leven in schuilen voor zij die dat in zich dragen.

En zij die het misbruik van macht ondergaan, zij zullen hun vrijheid bekomen wanneer ze hun eigen waarheid, die de grondige test van de eigen zelfbevraging heeft doorstaan,

kunnen volhouden voor zichzelf, opdat het leven kan blijven schuilen in zich, ook daar waar anderen zich dat lijken te willen ontnemen wanneer zij zich uw waarheid lijkt te willen ontnemen.

Het leven in het leven, is het leven zelf. Het is de bevrijding van de doodsheid, daar waar ze ook zou schuilen. Steeds rebelleert ze, soms uitgeput, soms een bron van steeds vernieuwde kracht. Ze groeit via de mens die haar laat openbaren als de liefde die ze is; de liefde voor het leven. Dat is de genezing van pijn.

Ja, het leven is alles en de dood is niets.

Iemand die enkel ellende kent in het leven, die zal misschien niets lijken te verliezen wanneer hij/zij voor de dood zou kiezen.

Maar in het leven schuilt doodsheid en leven.

Iemand die vreugde en liefde kent, die kan haast onmogelijk voor de dood kiezen.

Geluk heeft een slechte naam gekregen. Eerst was het een hype. Dan leken mensen ongelukkig te zijn wanneer ze gelukkig probeerden te zijn. Dan zei psychiater Dirk De Wachter: “We moeten terug leren om ongelukkig te zijn.” Wel, dat is een punt. Maar iemand die depressief is, die is als een gevangene die zo'n gewicht meesleurt waaraan hij/zij geketend is. Wel, die dient te leren om is niet ongelukkig te zijn. En om dan niet meteen te hervallen door weer gekwetst te zijn of down te zijn. En dat is de bevrijding.

Het is zoals mensen die zich lijken te begraven met hun oordeel. En hoe meer grond ze over zich scheppen, hoe

duidelijker het wordt dat ze iets anders begraven dan dat men zelf is. En als men dan helemaal begraven is, dan lijkt men er niet in te liggen. En dan kan men het graf aanschouwen en het achterlaten.

Zo moet het misschien ook gaan met depressie of zelfmoordgedachten. Als men zulke gedachten heeft, wat is dan dat aspect in zich dat dood wilt? Het is datgene in zich dat lijdt, dat men niet wilt achterlaten, maar waar men ook geregeld niet mee wilt leven. Wel, misschien dient men het dan toch achter te laten.

De liefde kan weliswaar als een open wonde zijn waarin iedereen bedoeld of onbedoeld zout kan strooien. Maar de liefde is ook datgene wat geneest. Het gevoel van genezing, is een gevoel van liefde. En dan is er de vreugde die volgt.

De liefde is een alternatief op de strijd die men voert met anderen of zichzelf. Want in de liefde zelf, is er geen strijd.

Alleen, de liefde en vreugde is niet genoeg. Men dient iets te wijzigen aan het leven, hoe bescheiden het ook moge zijn, opdat het een andere wending zou krijgen. Een andere mindset. Men dient iets te beslissen opdat men meer het leven in het leven zou kunnen vinden. Het lijkt niet evident te zijn om alles in te kaderen volgens hoe men het zelf wenst te zien, bv. als dat deugdzaam mooie betekenisvolle leven. Wat dan een verrijking kan zijn, is amorele macht. Als de vrijheid om te doen wat men wilt maar zonder immoreel gedrag te willen toestaan. Zo kan men losbreken van het eigen kader... of eerder het eigen kader verruimen. De eigen baas zijn. Maar zonder te denken dat men meester is over zichzelf of anderen.

Zulke pogingen kunnen zich dichterbij brengen tot een betekenisvol leven. En als men dan later de dood nadert, dan zal men beter kunnen aanvaarden dat alles zich ontnomen wordt dat zich geschonken werd.

Het leven lijkt soms zo groot te zijn dat we er geen weg mee kunnen. Zoals Atlas die de wereld draagt, alleen lijkt dat voor velen net soms te zwaar te zijn. Het lijkt te groot te zijn om het tot een voltooiing te brengen die groot genoeg is om het de eer aan te doen. En dat kan net op ons wegen. Het kan ons verlammen. Maar als we toch iets proberen te doen, al was het maar om die 'wereldbol' een beetje te rollen i.p.v. te dragen in onze zogenaamde onbreekbare grootsheid, dan kunnen we het leven alsnog meer waarderen en liefhebben. En misschien is dat op zich al ergens groot. Als een bescheiden maar belangrijke overwinning op het leven ten koste van die doodsheid.

Voor mij was die zogenaamde 'wereldbol' te zwaar omdat ik moreel wou zijn terwijl dat niet leek te lukken in het oordeel dat anderen over mij velden.

Mensen die ik als moralist zie, zijn bv. Bernie Sanders of Noam Chomsky. Zij slagen daar in omdat zij in zulke aanzienlijke mate zich voorbeeldig lijken gedragen te hebben. Want de zogenaamde wet van Murphy voor moralen is ook op hen geldig. Alles wat tegen zich zal gebruikt worden, zal tegen zich gebruikt worden. Bernie Sanders werd bv. in zijn verkiezingscampagne geconfronteerd met een artikel dat bedenkelijk zou zijn en dat hij 30 jaar terug had geschreven. Dat leek ongeveer het enige te zijn dat ze tegen hem konden gebruiken. Daarmee dat hij zulke aanval kon overmeesteren.

Dergelijke zaken gelden ook voor Noam Chomsky. Hij werd bv. decennia lang af en toe aangevallen omwille van een fout in een boek dat door hem geschreven werd. Een fout die gecorrigeerd werd in een tweede uitgave.

Dus de wet van Murphy lijkt wel degelijk zich in zekere mate te manifesteren. Maar omdat zij zich zo feilloos lijken gedragen te hebben, blijven zij overeind.

Maar wat als bv. Bernie Sanders toch zou kunnen zwart gemaakt worden? Wel, dan zou hij misschien zijn spreekwoordelijk kruis moeten dragen. En dan zou hij misschien plooiën omdat zijn positie onhoudbaar is geworden, zelfs wanneer hij zou inzien dat hij een goed moreel besef heeft.

En sommigen zouden dat dan jammer of pijnlijk vinden voor Bernie Sanders omdat ze in hem geloven. Anderen zouden misschien met een grijns hun bevestiging vinden in hoe de wereld werkt, namelijk, dat de macht het haalt en niet de morele rechtvaardigheid. Wat ook geregeld zo is. Maar wat voor Bernie Sanders zelf? Hij zou kunnen lijden omdat hij niet langer die moralist kan zijn ook al was dat zo geïntegreerd in zijn persoonlijkheid. Hij zou dat dan lijdzaam kunnen ondergaan. En dan kan er bevrijding zijn door zich niet langer te willen positioneren als een moralist.

Niet om zich immoreel te gaan gedragen, uiteraard. Maar om een toenadering te maken tot het amorele. Zo kan men zich vrijer maken van het oordeel van anderen over zich omdat men er zich veel minder mee zou bezig houden. En de liefde zal nog steeds daar zijn. Want uit liefde kan men wel willen dingen doen voor anderen en dat kan uiteraard moreel zijn als

men dat wilt en als dat gepast zou zijn. Maar de intentie in die liefde kan amoreel zijn. Men hoeft zich immers niet altijd bezig te houden met moralen wanneer men iets doet uit liefde. Die liefde kan gewoon relatief spontaan plaatsgrijpen. En het gevolg kan dan wel moreel zijn. De intentie kan evenzeer amoreel zijn.

En is er andere liefde mogelijk? Een liefde die meer getuigt van plicht en een moreel besef? Waarin de intentie dan wel moreel is? Vast wel. Maar die liefde lijkt ook gevaarlijk dicht aan te leunen bij het veroordelen van anderen omdat zij zulk plichtsgevoel zouden ontbreken volgens hen. En zo komen we dan al weer gevaarlijk dichtbij het veroordelen van mensen met een goed moreel besef.

En zo speelt het dan uit. Wat is moreel? Om zorg te dragen voor anderen? Wel, maar men is zelf ook iemand. Is het dan ook moreel om zorg te dragen voor zichzelf? Zouden anderen vanuit hun liefde niet kunnen willen dat men zorg draagt voor zichzelf? En hoe kan men zorg dragen voor zichzelf wanneer men zich verkeerd beoordeeld voelt? Wel, door een toenadering te maken tot het amorele.

Men vertrekt dan meer van dat absolute standpunt van de moralist naar een relatief standpunt. Van het prediken en volgen van moralen omwille van hun onwankelbare geldigheid... naar het vrede sluiten met het feit dat moraliteit kan vallen. En zo kan men dan vrede vinden in het amorele als een veiliger oord voor zichzelf.

Maar dat veiligere oord lijkt er niet enkel te zijn voor de beoordeelde. Maar evenzeer voor diegene die oordeelt. Want diegene die oordeelt, kan kwaadaardigheid zien in het gedrag

van de andere. En kan hiermee zichzelf belasten. Dat kan op zich wegen. Die persoon kan weliswaar zichzelf trachten te vrijwaren van zulke kwaadaardigheid om te schuilen in de bevestiging van de indrukken van de eigen deugdzaamheid. Aldus, diegene die negatief oordeelt over iemand anders kan dan zichzelf gaan aanzien als diegene die niet kwaadaardig is en die wel deugdzaam is om zo zichzelf te dopen in een bevestiging van deugdzaamheid en moreel besef. Maar er is toch een mogelijke kost. Want men kan in die bevestiging van deugdzaamheid en moreel besef des te meer al datgene wat niet deugdzaam zou zijn, gaan schuwen om zo zichzelf te verzekeren dat de eigen morele puurheid van zichzelf wel overeind blijft. En zulke 'schuwend gedrag' staat in contrast met de spontane onbezonnenheid van diegene die een toevlucht zoekt naar het amorele. En zo bestaat de kans dat diegene die negatief beoordeeld wordt zich bij momenten gelukkiger en vrijer kan voelen dan diegene die negatief oordeelt. Wat eigenlijk jammer is voor diegene die oordeelt.

Het is natuurlijk geen kritiek op het moreel besef op zich. Wat op zich een heldere verrijking is. Maar in de praktijk lijkt het gebruik van moraliteit, ironisch genoeg, zelf tal van gevolgen met zich mee te dragen die als immoreel zouden kunnen aanzien worden.

En dan nu de kritiek op wat ik zelf schreef. Hoe zou het die fictieve Bernie begaan? Hij zou een zekere bevrijding kunnen vinden. Maar misschien ook een zekere leegte. Want wie was die Bernie? Hij was iemand die zich leek weg te cijferen voor anderen. Iemand met een zekere egoloosheid, toegewijd aan anderen. Iemand die ongetwijfeld liefde in zich had.

En dan zou hij onderuit gaan. En in de gekwetstheid die hij oploopt zou het ego of de 'ik' opduiken als een poging om zichzelf te beschermen. En dan kan men rationaliteit gebruiken als een poging om zichzelf en evenzeer dat ego, te bevrijden. Dat is de poging die werd ondernomen met de conclusie dat het amorele voor zulke bevrijding kan zorgen. Er was wel sprake van liefde maar de benadering die werd gemaakt is rationeel.

Alsook, termen zoals moreel en amoreel zijn niet echt duidelijk te associëren met gevoelens. Men kan niet echt spreken van een moreel gevoel of een amoreel gevoel. Het zijn abstracte begrippen. Liefde is anders. Bij liefde is er een begrip van wat liefde zou zijn. Maar er is ook een gevoel. En die twee staan niet los van elkaar. Die gaan duidelijk hand in hand. De persoon die handelt volgens een begrip van liefde, zal ook de liefde voelen. En zo zijn er twee 'talen', nl. gevoelens en rationaliteit die samengaan.

En door een rationele benadering te maken, werden de gevoelens misschien wat verwaarloosd. De fictieve Bernie zou in zekere mate achterlaten wie hij was door zijn bevrijding te zoeken in het amorele. Want hij zou anders zijn dan voorheen. De liefde die hij voorheen had, zoals hij ze had, zo eigen aan wie hij was, die liefde zou hij voor een stuk achterlaten. En dat zou de leegte veroorzaken.

Misschien diende hij niet zozeer die 'ik' te bevrijden. Misschien diende hij weer wat meer in de egoloosheid te vertoeven. Maar hoe kon hij het weten via rationaliteit? Hoe kon hij met rationaliteit weten dat de bevrijding niet zo zeer een bevrijding kon zijn als dat hij dacht omdat het achterlaten

van zichzelf in de mate dat hij zou doen, een te grote stap zou zijn?

Dat lijkt iets te zijn dat men slechts kan voelen. En zo zijn het niet zozeer de gevoelens die irrationeel zijn, zoals geregeld stereotiep wordt gedacht. Soms vast wel. Maar soms zit er in de gevoelens net rationaliteit. En in de rationaliteit zit er soms net irrationaliteit. En om een goede reden, nl., omdat wij gevoelens hebben waardoor we die gevoelens kunnen gaan negeren wanneer we een rationele benadering trachten te maken. En dat is op zich niet rationeel. En een oorzaak in die problematiek ligt in het feit dat er begrippen zijn waarin gevoelens niet verwerkt zijn, zoals in de termen “moreel” en “amoreel”. Zodat het gebruik van die termen aanleiding kan geven tot het negeren van een gevoelsmatige aanpak.

En dat is een probleem dat niet enkel te vinden is bij mij maar in heel veel redeneringen.

Men kan het haast aanzien als een kritiek op het gebruik van taal. Maar men kan het moeilijk de woorden kwalijk nemen. Misschien is het ook niet eenvoudig om onze woorden aan te passen opdat onze gevoelens er meer in verwerkt zouden zijn.

Een alternatieve aanpak is om meer te berusten op wat zouden blijken uit wetenschappelijk onderzoek, zoals de psychologie. Zo heeft men een alternatieve aanpak om stellingen aan te nemen die we niet zomaar via rationaliteit kunnen bekomen. De stelling die gevoelsmatig werd bekomen in het voorbeeld van de fictieve Bernie, was dat de stap te groot zou zijn om zichzelf in zulke mate achter te laten. Wel, misschien is dat iets waarmee de psychologie ook hier het eens zou zijn. En zo heeft men in de psychologie dan een mogelijke alternatieve

bron om conclusies over de mens die we moeilijk via rationaliteit kunnen achterhalen toch te betrekken in onze redeneringen opdat onze rationaliteit meer rekening zou houden met onze gevoelens. Ervan uitgaande dat men dus hiervoor op de psychologie kan berusten.

En zo zou men dan in de andere richting werken dan diegene die er historisch was. Om dus niet van filosofie naar wetenschappen te gaan. Maar om eerder van wetenschappen naar filosofie te gaan.

Zo kan men bijvoorbeeld, na al die omzwervingen, tot een pleidooi komen om een opleiding tot filosoof meer gepaard te laten gaan met wetenschappen opdat die filosofen in spe meer rekeningen kunnen houden met stellingen uit bv. de psychologie opdat hun redeneringen, hun rationaliteit, minder zou negeren wat gevoelsmatig correct zou zijn en bevestigd zou zijn in de psychologie. Als een poging om de filosofie weer meer leven in te blazen.